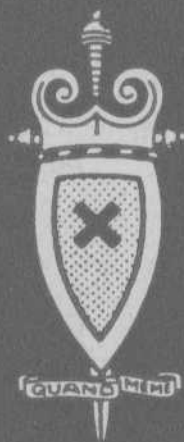

Bx
7042

DE MANNHEIMER-AFFAIRE

WAARSCHUWING VAN DEN RAAD VAN BESTUUR
DER NATIONALE UNIE

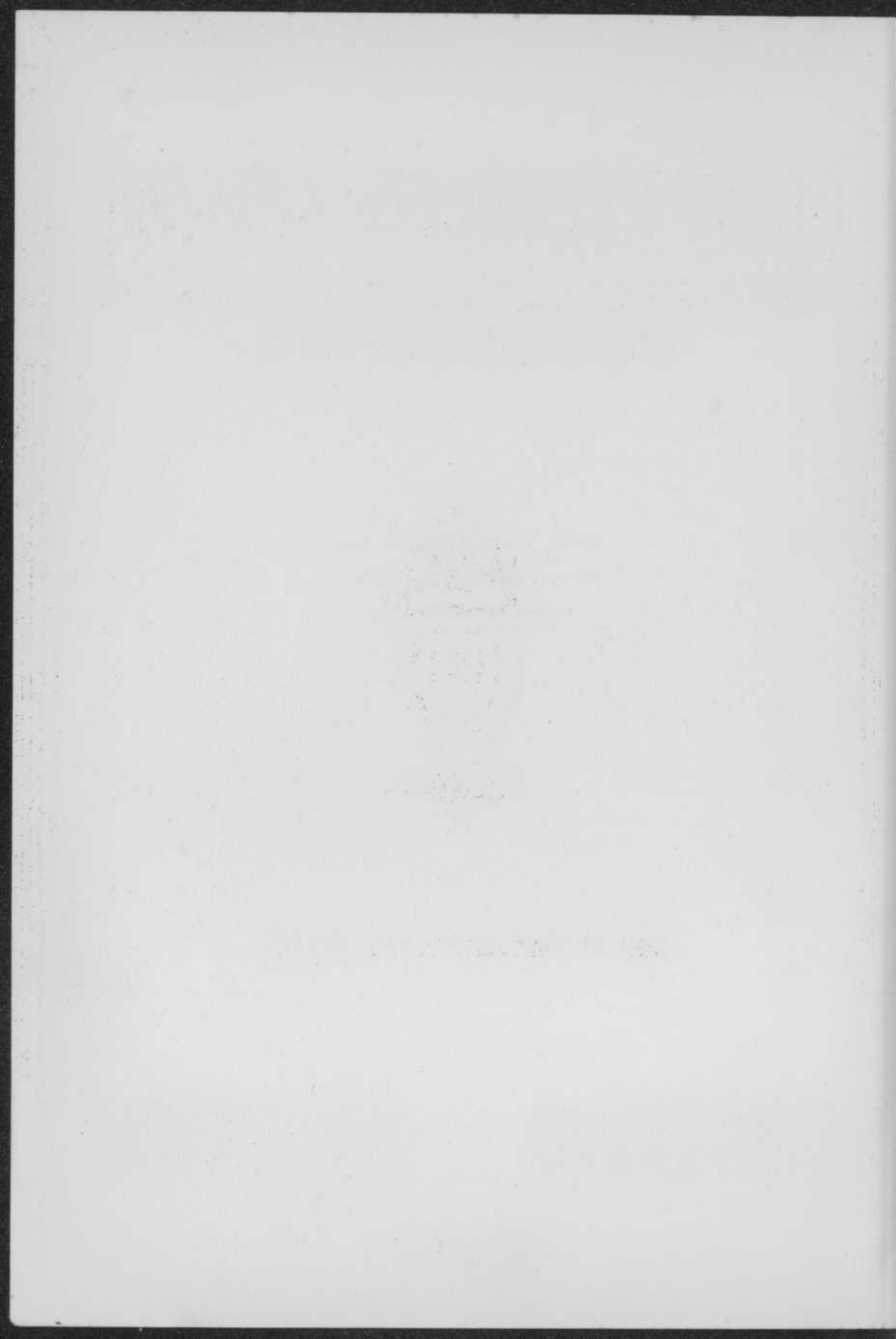

JHR. R. GROENINX VAN ZOELÉN

UITGEVERS M.U.
DE AMSTERDAMSCHÉ KEURKAMER
AMSTERDAM

SECRETARIAATSADRES
DER NATIONALE UNIE
POSTBUS 95 - DEN HAAG

prijs 50 ct.

...à nos besoins d'argent pour
l'entretien de la maison
pour l'éducation.

Bibliothèque
NIOD

"There is something rotten in the
state of Denmark."

VOORREDE.

Men zegt dat volken, die erfelijk met een bepaalde ziekte belast zijn, allengs een zekere immuniteit tegen haar uitwerking verwerven, terwijl maagdelijke organismen bij gelijksoortige infectie te gronde worden gericht. De geest schijnt zich in deze aan het vleesch te spiegelen. De Mannheimer-bacil, die Frankrijk en zelfs Roemenië na eerste besmetting wisten uit te stooten, althans onschadelijk te maken, heeft in Nederland een cultuurbed gevonden. De curve van dit ziektebeeld is nauwkeurig te volgen.

Eerst tast de kwaal de verbeelding aan van hooge magistraten en notabele bankiers, dan verlamt zij de verantwoordelijkheidszenuw der overheid, ten slotte wordt in het derde stadium de regeering als door een soort St. Vitusdans bevangen: een trance, waarin men de slachtoffers tot gebaren en gedragingen ziet geraken, waarvan alleen reeds de bloote veronderstelling een tiental jaren geleden hun verontwaardiging zou hebben opgewekt.

De oude opvatting omtrent wat voegt en wat min-oirbaar is werkt slechts door in een schier pathologische vrees, dat van al deze achtergrondsgebeurtenissen iets aan de groote klok zou komen. Deze beduchtigheid sloeg over in gezagsexcessen ten aanzien van het eenige orgaan, dat over deze kwestie met vermelding van bepaalde feiten geschreven heeft: het fascistisch blaadje „Zwart Front”.

Niet zoozeer de rechterlijke macht, als wel het Departement van Justitie, diverse gemeentelijke autoriteiten en het Departement van Financiën (douane) hebben met elkaar gewedijverd in beslag, colportage-verbod, verzegeling en aanhouding van buitenlandsch drukwerk, waarbij listen te baat zijn genomen, die de grens der provocatie naderen en als zodanig der overheid te eenenmale onwaardig zijn.

In verschillende dezer gevallen was, zelfs wanneer men het zoo bedenkelijk ruim gesteld noodwetje erbij betreft, de rechtsgrond: belediging van de overheid en hare organen, nauwelijks of in het geheel niet te construeeren.

De omstandigheid, dat bedoeld blaadje zijn aantijgingen in een onverkwikkelijken vorm giet en slechts een kleine groep vertegenwoordigt, heft geenszins de bij de grondwet gewaarborgde rechten op, die, zonder aanzien des persoons, voor iederen burger, hoog en laag, voor iedere groep, groot en klein, behooren te gelden. Hier heeft een *détournement*

de *pouvoir* plaats gehad, die, voortspruitend uit publiciteitsvrees, een zieke plek verraaft.

Moet men hieruit de gevolgtrekking maken, dat de Mannheimer-virus corrumpeerend op de regeering heeft ingewerkt? Allermintst — het is erger! Indien een of meerdere leden der regeering eer en plicht hadden vergeten, dan zou zulks den val van een mensch beteekenen, waaraan te zijner tijd de dood een aardsch eind zou maken. Doch wat hier aan den dag treedt is het falen van een stelsel, het niet-langer-toereikend-zijn van een systeem, met de zotste inzinkingen als gevolg, inzinkingen waarvan de Mannheimer-affaire geen oorzaak, doch verschijnsel is.

Deze oorzaak te analyseeren valt buiten het bestek van dit geschrift. Het doel der Nationale Unie is slechts te waarschuwen tegen een onmiddellijk dreigend gevaar; de verheffing van Mannheimer tot financieel gevolmachtigde der regeering en incidenteel het aanhalen van de banden, die gulden en Franschen franc verbinden.

* * *

De regeering is Mannheimer's *goodwill* ten aanzien van Nederland als een reden van staat gaan beschouwen en daar voor het behoud van deze *goodwill* zijn naturalisatie onmisbaar werd geacht, is men tot opzettelijke „flatteering” van het betrokken dossier overgegaan.

Harerzijds ziet de Nationale Unie het als een reden van staat, dat Mannheimer's invloed op de regeering en op 's lands economie tijdig gebroken worde.

Onder deze omstandigheden acht zij het in het algemeen belang geboden juist datgene uit te spreken wat de regeering verzwijgt en zodoende het naturalisatie-dossier, waarvan den Staten-Generaal slechts een *editio castigata* werd toegezonden, van een aanvullende bijlage te voorzien.

De hiertoe in binnen- en buitenland gevoerde enquête is als het vooronderzoek te beschouwen, dat aan een instructie voorafgaat. Pas als deze aanvangt en verhooren mogelijk worden, zal een volledig beeld ontstaan van wat in en om de Mannheimer-affaire geschied is en geschiedt.

Intusschen is aan de hand van brieven en citaten, afkomstig van officieele personen, drieërlei komen vast te staan:

- 1 Mannheimer is een beroepsspeculant in valuta.
- 2 Op betrouwbaarheid tegenover zijn lastgevers en medewerkers kan geen staat worden gemaakt.
- 3 In het verleden heeft hij op verschillende wijzen de Nederlandsche volkshuishouding ernstig benadeeld.

Deze wetenschap vormt het uitgangspunt van de waarschuwing der Nationale Unie.

MANNHEIMER'S WERKZAAMHEID IN DUITSCHLAND.

In Juli 1914 woonde de heer Mannheimer te Parijs, waar hij als arbitrageant in dienst was van de *Banque Internationale de St. Petersbourg*. Het uitbreken van den oorlog maakte aan deze werkzaamheid een einde en wij vinden onzen landgenoot *in spe* terug aan de *Kriegsmetallzentrale* te Berlijn, in opdracht van welke instelling hij veelal in Amsterdam vertoeft. Zijn vakkennis en relaties als arbitrageant trokken de aandacht, diensengevolge kwam hij dâar waar hij wezen wilde: de *Reichsbank* gaf hem een aanstelling als buitenlandsch agent met Amsterdam als vaste standplaats.

Hier moeten wij bij een typisch verschijnsel stilstaan, daar het ons den grooten invloed, dien Mannheimer gedurende en na den oorlog in Duitschland, en daarna in Frankrijk en in Nederland wist te verwerven, beter doet begrijpen.

De directie van de *Reichsbank* was een gezelschap van bij uitstek solide heeren, gewend aan normale transacties en secure verhoudingen. In zekeren zin was het destijds zelfs hun taak geweest, om er voor te waken, dat de *Reichsbank* niet anders dan normale transacties ondernam en weerstand bood aan de vele en velerlei verlokkingen tot *quick turn over*, aan welke een zoo gunstig geplaatste en zoo stevig gevestigde instelling uit den aard der zaak bloot moest staan. Bovendien bestond de directie, in tegenstelling met de leiding der *Banque de France*, uit ambtenaren, die op het kompas der overheid zeilden en thans in oorlogstijd van de regeering niet slechts een algemeene instructie, maar tevens bepaalde zakelijke opdrachten kregen, welke door haar omvang somtijds den crediet-toestand en de muntvastheid van het rijk beïnvloedden. Deze nieuwe arbeidssfeer der *Reichsbank* viel geheel buiten de bevoegdheid en derhalve buiten de verbeelding harer verantwoordelijke regenten en onder deze omstandigheden hielden zij er toe over steun en raad te zoeken bij onverantwoordelijke vertrouwenslieden, wier aanleg, technische kennis en aanpassingsvermogen het hun mogelijk maakten in het bestaand tekort aan besluitvaardigheid hunner lastgevers te voorzien.

Vooral in verband met de stijgende behoefte aan deviezen werd herhaald beroep op den Amsterdamschen agent gedaan. Een der desbetreffende opdrachten, die ons, Nederlanders, in het bijzonder interesseert, vond in 1917 plaats en bestond in het onderbrengen hier te lande van een zoo hoog mogelijk bedrag aan Duitsche stedelijke leeningen en obligaties, mitsgaders bepaalde aandelen. Mannheimer zocht daartoe de

bemiddeling van een Duitsche instelling te Amsterdam, de *Wiegman's Bank*, en dank zij de relaties dezer firma gelukte het hem inderdaad bedoelde fondsen tot een bedrag van ruim 16 millioen gulden zoowel bij particulieren als bij Katholieke Nederlandsche banken in de provincie onder te brengen. Dit *Erfolg* maakte op Exc. von Hasenfeld, keizerlijk president der *Reichsbank* een uitnemenden indruk en Mannheimer wist dezen indruk behendig te versterken. Wanneer hij te Berlijn een bespreking met de directie hield, werd zorg gedragen, dat hem, staande de vergadering vanuit Holland telegrafische opdrachten tot aankoop van bedoelde stukken bereikten.

Mede dank zij dit succes werd de positie van agent in die van vertegenwoordiger gewijzigd. Mannheimer werd de vertrouwensman der *Reichsbank* en zoo verwondert het ons niet, waar Amsterdam daarvoor het meest geschikte centrum was, onzen man in ditzelfde jaar belast te zien worden met de contrôle, die van Duitschland uit op de Mark uitgeoefend werd. Het was het tijdvak, waarin de Mark hier te lande tusschen 44 en 33 noteerde en door Duitschland, naar gelang der omstandigheden, afwisselend gesteund en aangeboden werd. Mannheimer kreeg dienovereenkomstig dagelijks na sluiting van de Amsterdamsche Beurs zijn instructies uit Berlijn voor den volgenden dag; zijnerzijds berichtte hij dan steeds de uitkomst van de in den loop van dien dag uitgevoerde orders.

Het blijkt hieruit duidelijk, dat de *Reichsbank* aan haar vertegenwoordiger op die wijze een blijk van nagenoeg onbeperkt vertrouwen gaf. Hoe was immers de toestand? Naast de Amsterdamsche wisselmarkt met haar officieele openings- en sluitingsuren, had zich in Scheveningen een z.g. „Zwarte Beurs” gevormd, die na het officieele sluitingsuur haar werkzaamheden aanving. Zoo werden eveneens ook te Amsterdam in bepaalde hotels, soms tot in den vroege ochtend, valuta-transacties afgedaan. Beschikkend over de wetenschap, in welke mate den volgenden dag de Mark zou worden gesteund of aangeboden (en reeds in dien tijd waren met bedoelde opdrachten dagelijks bedragen van twintig tot veertig millioen Mark gemoeid) had Mannheimer het in de hand 's avonds en 's nachts te Amsterdam en Scheveningen door zijn helpers voor eigen rekening te doen werken en zodoende den openingskoers te beïnvloeden, waartegen hij den volgenden dag zijn order zou gaan uitvoeren.

Destijds beschikte Mannheimer reeds over een behoorlijk manoeuvrekapitaal. De *Wiegman's Bank* had hem n.l. in onderpand van aan anderen toebehoorende Duitsche en Amerikaansche fondsen — het was in den tijd dat de uitvoer van deze papieren uit Duitschland tot een bedrag van 16 millioen gulden door zijn handen ging — een crediet van f 350.000.— toegestaan. Aanvankelijk had men van de zijde der directie bezwaren geopperd, maar tenslotte was aan het verzoek voldaan, op grond

van de overweging dat Mannheimer niet slechts vertegenwoordiger, maar klaarblijkelijk ook de vertrouwensman der *Reichsbank* was, een relatie, die in de toekomst voor de betrokken instelling van groote waarde kon blijken. Hoè met dit geld gewerkt werd, is ons niet bekend, maar één ding staat wel vast: onze vriend is niet met den voet in den stijgbeugel blijven hangen. Kort na den oorlog immers, den 22sten November 1920, hield de latere Minister van Financiën Dietrich een interpellatie in den Rijksdag, waarin hij de regeering aanspoorde om een onderzoek in te stellen naar het ontstaan van het vermogen van Dr. Mannheimer, vertegenwoordiger der *Reichsbank* te Amsterdam, dat, volgens aan interpellant verstrekte gegevens, destijds circa 150 millioen Mark bedroeg. Wanneer men nu nagaat, dat dit accres tot stand was gekomen 2½ jaar vóór Mannheimer, dank zij zijn middelaarschap bij de vernietiging van de Mark, zijn grooten slag sloeg, dan kan men veilig aannemen, dat hij met zijn aanvangskapitaalje fortuinlijk gewerkt had.

Minder fortuinlijk was de *Wiegman's Bank* geweest, of beter gezegd, de directeur van haar buitenlandsche effecten-afdeeling, van wiens goede diensten Mannheimer zoo rijkelijk gebruik gemaakt had. Laatstbedoelde had te Amsterdam na den oorlog, toen de *Wiegman's Bank* zich had teruggetrokken, een andere Deutsche Bank, *Grüsser Philipson & Co.* opgericht, waarin de toekomstige firmant van *Mendelsohn & Co.* Amsterdam een bedenkelijken mededinger zag. Deze diende derhalve onschadelijk te worden gemaakt.

Nu was Mannheimer gedurende den oorlog te Amsterdam de fiscaal van den Duitschen spionnagedienst geweest. Hij verzilverde de van een bijzonder kenteeken voorziene chèques der diverse agenten en ook op dit reeds voldoende *louche* terrein had hij kans gezien een dubbele rol te spelen. Daags na zijn vestiging te Amsterdam maakte hij kennis met een der heeren in kwestie, die later de schrijver zou worden van het opzienbarend boek „*Four Spies Speak*”.¹⁾ Deze deelde ons mede hoe Mannheimer, vernemend dat de betrokkene reeds sinds 1912 te Amsterdam was en de kaart van het land dus grondig moest kennen, hem toevoegde: „*Dann werden wir hoffentlich noch Geschäfte zusammen machen*”. Gevraagd naar zijn oordeel over den afloop van den oorlog, vervolgde hij: „*Darin liegen ja eben die Geschäfte. Deutschland hat den Krieg schon verloren. Hier muss man auf diese Basis bauen und dann verdient man an der Zukunft*”.

In deze op zichzelf staande wereld had hij echter nog iets anders vericht dan het bezoldigen van spionnen. Zelfs was hij als aanbrenner werkzaam en zijn berichten — men kan hier nauwelijks een glimlach onderdrukken — betroffen destijds voornamelijk ongeoorloofden merken-ver-

¹⁾ *Four Spies Speak*; Heinz Ecker; John Hamilton Ltd. London W.C. 1.

koop in Nederland. Dit terrein beschouwde hij n.l. als zijn eigen *chasse gardée* en zijn ijver bij het verklekken van concurrenten heeft weleens tot de meest dwaze vergissingen geleid. Wij denken hierbij inzonderheid aan het geval van een Duitsche firma, die een volkomen regelmatige opdracht uitvoerde om voor een waarde van 60 millioen mark Nederlandsche sigaren voor de troepen aan het Westfront aan te koopen en zich deswege te verantwoorden had. In een ander geval krijgt Mannheimer de opdracht om na te gaan (dit was na het uitbreken der Russische revolutie) voor wiens rekening te Amsterdam uit Zweden afkomstige roebels werden gekocht, om dan in het door Duitschland bezette Russische gebied weer op te duiken. Mannheimer zette zich aan het speuren, doch greep mis en verried een hem bevriende firma, die inderdaad te Amsterdam uit Zweden afkomstige roebels kocht, maar..... in opdracht van den Turk-schen bondgenoot, die dit devies in den Kaukasus behoefde.

Wat de voormelde firma *Grüsser Philipson & Co.* betreft, hierbij sloeg Mannheimer een anderen weg in. De revolutie had in Duitschland plaats gehad. Het was Mannheimer bekend, dat deze bank relaties onder de vorstelijke geslachten bezat en geheel *zeitgemäsz* beschuldigde hij haar thans de belangen van het Duitsche volk te benadeelen door het vermogen der Hohenzollern's over de grens te smokkelen. Naar aanleiding van deze aanklacht vond den 4en Juni 1921 een ontmoeting plaats te Bentheim tusschen een gerechtelijk ambtenaar, vergezeld van een belastinginspecteur en den verdachte, bijgestaan door zijn advocaten. Wat lag meer voor de hand dan dat laatstgenoemde als referentie zijn vriend en medewerker, den machtigen vertegenwoordiger van de *Reichsbank*, opgaf! Volgens het notarieel vastgelegd verslag ontving hij hierop ten antwoord: „Ich weiss wen Sie meinen, berufen Sie sich nur nicht auf diesen Freund". Hierop wordt het slachtoffer een brief overgelegd van Mannheimer aan de directie van de *Reichsbank*, waarin de spion de volgende overduidelijke opmerking maakte: „*Grüsser ist mir heute in die ihm gestellte Falle gelaufen!*"¹⁾

¹⁾ In ons bezit bevindt zich een door Mannheimer ondertekend schrijven, dd. 24 Jan. 1919, gericht aan een firma, die er tegen op was gekomen, dat zij onder verdenking stond omtrent een bevriend huis bezwarende „berichten" aan hem, Mannheimer, te hebben gegeven, een verdenking, die haar crediet ernstig geschaad zou hebben.

In dit schrijven beaamt Mannheimer zijn rol van aanbrenner. Hij bevestigt n.l. aan bedoelde firma, dat deze hem generlei informaties verschaft heeft, spreekt overigens zijn verwondering uit

„dass die Sie beklagenden Firma im Besitz von Kopien meiner Briefe nach Berlin „sei"

en voegt hieraan toe:

„Ich werde mich mit der massgebendsten Stellen in Deutschland in Verbindung „setzen, und Sie können sich darauf verlassen, dass wir keine Mühe scheuen „werden, um sowohl in Wien wie auch in Berlin ausfindig zu machen, auf welche

Deze verdediging van Duitschland's belang zou intusschen een slag in de lucht blijken, daar de verdachte, afgezien van het verschaffen van eenig contant geld aan den Kroonprins te Wieringen, geenerlei schuld aan het hem ten laste gelegde bleek te hebben. Weldra echter zou Mannheimer in de gelegenheid geraken het Duitsche volk een dienst van gansch andere beteekenis te bewijzen.

Wij spreken nu van het jaar 1919. De voedselnood in Duitschland is nog groot en ook doet zich groote behoefte gevoelen aan credieten om de uitgeputte grondstoffenvoorraden der industrie aan te vullen. De grenzen zijn o.m. voor uitvoer van buitenlandsche geldswaardige papieren gesloten met het gevolg, dat de noteering dezer stukken op de Duitsche markt 6 à 9 punten onder de noteering op de vrije markt te Amsterdam staat. Drie groote Frankforter firma's, *Jacob S. H. Stern, Lincoln Menny Oppenheimer* en *Speier Elyssen & Co.* beschikten echter over de mogelijkheid, Mannheimer desondanks dergelijke stukken te doen toekomen, welke deze dan te Amsterdam verhandelde.

Deze vanzelfsprekend uitnemende affaire deed in Mannheimer's brein een noodlottig plan rijpen. Indien men het gansche zoodanig belegde Duitse bezit naar Mendelsohn & Co. overhevelde en hem de opdracht verleende dit voor rekening der *Reichsbank* in deviezen om te zetten, welk een prachtige zaak zou er dan te maken zijn! Wellicht zou de Duitsche regeering onder de gegeven omstandigheden hiertoe haar medewerking willen verleenen. Maar hoe groot het vertrouwen ook mocht zijn dat hij te Berlijn genoot, het voorstel mocht in geen geval uit zijn koker komen, daar zoodoende allicht verdenking van zelfbevoordeeling zou kunnen ontstaan. De omweg was echter gemakkelijk genoeg gevonden. Dr. Eugen Oppenheimer, firmant in de firma *Jacob S. H. Stern* te Frankfort, met wien hij reeds zulke voortreffelijke zaken gedaan had, was tevens lid van de *Zentral Ausschusz* (Commissie van Advies) der *Reichsbank*. Deze bracht daar de kwestie ter tafel en werkte een voorloopig plan uit. Men zou de eigenaren tegen den in Duitschland geldenden koers in Marken schade-loos stellen. Immers, daar „die alte Herren” van de directie der *Reichsbank* destijds nog in een spoedige liquidatie van den oorlog en derhalve in een verbetering van den toestand voor Duitschland geloofden, meende men zoodoende den bezitters geenerlei onrecht aan te doen, anderzijds zou het rijk de zoo hoog noodige deviezen kunnen verkrijgen zonder door

„Art angeblich meine Briefe bezw. Abschriften davon in die Hände der Sie be-
„klagenden Firma gekommen sind.”

Klaarblijkelijk betreft het hier de bevestiging van een mondeling onderhoud, want de brief vangt aan met de voor den betrokkene weinig troostrijke opmerking:

„Ich wiederhole hiermit und bitte Sie, mich in dieser Angelegenheit nicht mehr
„auf zu suchen —”

massalen Markenverkoop in het buitenland de stabiliteit der munt nog meer in gevaar te brengen.

't Scheen het ei van Columbus, maar toch wilden de vroede vaderen te Berlijn zich niet op zoo onwennig terrein begeven alvorens het advies van een deskundige te hebben ingewonnen, iemand die volledig op de hoogte was met de mogelijkheden en gevaren van de buitenlandsche markt. Wat natuurlijker dan dat hiertoe de keus viel op Dr. Fritz Mannheimer te Amsterdam en wat natuurlijker — de strekking van het rapport van dezen deskundige kan men zich voorstellen! — dat men hem tevens de uitvoering opdroeg. Immers, de omstandigheid dat deze pakketten geldswaardige papieren niet zonder meer aan de markt gebracht konden worden en voor een belangrijk gedeelte door middel van onderhandeling geplaatst moesten worden, vereischte dat hiermede niet slechts een bij uitstek bevoegd, maar tevens een bij uitstek vertrouwd persoon belast werd. Ingevolge de genomen beslissing kwam in het *Lepkehaus* in de Potsdamerstrasse een speciaal bureau tot stand, dat onder leiding van Mannheimer's vriend, den heer Gleimius, kwam te staan. Hier werden de in beslag genomen stukken verzameld en vervolgens naar Amsterdam doorgezonden.

In 1920 verandert de politieke hemel of beter gezegd: de Berlijnsche auguren — „die alten Herren” beginnen trouwens allengs te verdwijnen — lezen de sterren anders. De veertien punten van Wilson, waar zoo lang in goed geloof op gestaard was, bleken dwaallichten te zijn geweest. Het werd allen duidelijk, dat de oorlog met de wapenen in den vorm van een nog verwoestender financieelen oorlog zou worden voortgezet. Aanvankelijk vinden nog groote herstelbetalingen plaats en Mannheimer treedt thans op als geldschietster der *Reichsbank*, waarbij hij zich marken als onderpand geven laat, een onderpand, dat moet worden aangevuld bij thans sneller voortschrijdende daling dezer valuta.

In hoeverre juist in dit stadium de geaccentueerde daling verband hield met de groote markendeposito's, welke Mannheimer als onderpand beheerschte, kunnen wij slechts aan de hand van niet nader te toetsen inlichtingen vermoeden. In het algemeen wordt het in dit stadium bezwaarlijker 's mans spoor te volgen, hetgeen mede moet worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat ook thans nog een groot deel der verantwoordelijkheid voor wat destijds geschiedde, slechts onvoldoende is vastgelegd. Vast schijnt intusschen te staan, dat de beslissing tot algeheele vernietiging van de Mark, in 1921 onder het rijkskanselierschap van Dr. Cuno gevallen is, een beslissing, waartoe zoowel stroomingen uit de *Schwerindustrie* als uit het kamp der socialisten hebben bijgedragen. Eerstbedoelde groep meende, dat de *earning power* der nijverheid in een gesaneerden staat zou toenemen, den laatsten scheen een grootscheepsche

kapitaalafschrijving een lijdelijk socialiseerende strekking te hebben; wederzijds was men echter van oordeel, dat Duitschland zodoende aan den steeds toenemenden druk der economisch-financieele voorzieningen van het Verdrag van Versailles ontsnappen zou. Afgezien van de onbeholpenheid der manoeuvre — de sedert in Rusland en Duitschland toegepaste muntsplitsing was destijds onbekend — hebben deze berekeningen in elk opzicht tot averechtsche uitkomsten geleid. Een volkomen wanbegrip aangaande de ware verhouding van volks- tot staatshuishouding had ten gevolge dat zich in Duitschland een verstrekkende sociale vernietiging voltrok en het land weerlooser dan voorheen aan zijn vijanden overgeleverd was. Ofschoon Mannheimer als buitenlandsch transformator van dezen opzet, welke tot proletariseering van den Duitschen middenstand leidde, Amerikaansche bedragen verdiende, heeft hij zoowel de winsten als de verantwoordelijkheid dienaangaande met vele anderen gedeeld. Op die wijze behoeft het ook geen verwondering te wekken, dat deze figuur gedurende den ganschen duur der Weimar-republiek een rol is blijven spelen — wij zullen de gelegenheid hebben den invloed hiervan in verband met Nederland na te gaan.

Verwonderlijker is het te achten dat, zoo het huidige Duitschland Mannheimer al niet in eere houdt, het hem toch voor oneer behoedt.

In ons bezit bevindt zich een photographische reproductie van een brief van Dr. H. Schacht, gedateerd 18 Nov. 1929, gericht aan de redactie van het tijdschrift „*Das Staatsschiff*”. In dit tijdschrift was scherpe critiek uitgeoefend op fabelachtige uitgaven van Mannheimer in het buitenland, zulks in verband met zijn rol bij de zooeven genoemde inbeslag-neming van buitenlandsche effecten en de latere inflatie. Dr. Schacht protesteert, dat hierbij tevens een toespeling op zijn naam gemaakt wordt, doch erkent tevens, dat destijds ernstige onregelmatigheden hadden plaats gevonden.

Hij citeert den volgende zin in 't bedoeld artikel: „Wer hat das ausgedacht, dein ganzes Vermögen als Provision gezahlt, wer hat die von dir abgelieferten Effekten verwertet?”

en vervolgt dan:

„Nein, Herr Schacht hat das nicht getan. Schacht kam ans Ruder nachdem alle diese Dinge, Leider Gottes, passiert waren, und er hat von allen diesen Dingen nichts, aber auch garnichts verbrochen.” Dat intuschen het Derde Rijk geen verdere onthullingen omtrent deze duistere bladzijden van het vorig regime doet, schrijven we toe aan de omstandigheid, dat Mannheimer thans uitsluitend in het democratische Westen opereert en bij gelegenheid op den Balkan — kortom dáár waar het staatsbestel voldoende marge overlaat om zijn bijzondere gaven tot haar recht te doen komen. Ongetwijfeld houdt het internationaal element „Mann-

heimer", als kwaadaardig verschijnsel eener economisch ongeordende internationale samenleving, ook voor Duitschland een gevaar in. Daar echter het Derde Rijk niet in staat schijnt hietegenover een redelijk alternatief te stellen, laat men Mannheimer buiten de grenzen ongestoord „schalten und walten". De omstandigheid, dat het huis *Mendelsohn & Co.* te Berlijn het unieke voorrecht geniet van niet geliquideerd te worden schijnt er trouwens op te duiden, dat *mirabile dictu* — ook het huidige Duitschland met Mannheimer contact houdt.

II

MANNHEIMER'S WERKZAAMHEID IN FRANKRIJK.

De verschillende operaties met Duitsche stukken en met de Duitsche munt hadden Mannheimer grooten invloed bezorgd en een tragi-komisch verlangen naar overeenkomstige *standing* in de internationale bankierswereld drijft hem tot steeds verdere uitbreiding van zijn arbeidsveld.

Zoo vinden wij einde Februari 1924 onzen man terug te Weenen, waar een groep financiers een banket te zijner eere aanricht. Blijkbaar gevoelt hij zich hier in vertrouwd gezelschap, want met een beminnelijke openhartigheid ontvouwt hij hier een plan om het Fransche volk een inflatie-paniek op den hals te jagen. Hier geven wij het woord aan een lid van het *Comité des Experts*, den 1en Juni 1926 ingesteld door den toenmaligen minister-president Briand, ter bestrijding van de speculatie tegen den frank.

„Gedurende dezen maaltijd richtte hij (Mannheimer) plotseling het woord tot M. Bérat, een van de leiders van het huis Castiglioni, zeggende: „laten we een affaire doen met den Franschen frank. De slag kan niet missen. Ik stel voor om te beginnen gezamenlijk in den wind te gaan met honderd miljoen francs — joint account.”¹⁾

De heer Philippe vertelt ons verder, dat het huis Castiglioni eenig bezwaar had tegen den omvang der voorgestelde transactie, waarop Mannheimer voorstelde met een blanco verkoop van vijftig miljoen francs aan te vangen. Hetgeen geschiedde.

Wat beduidde dit voorstel van den heer Mannheimer?

Evenmin als bij de Mark moet men ook in dit geval overeenkomst zoeken met het aangaan van baisse-operaties in fondsen, waardoor een veelal onvermijdelijk proces verhaast wordt en somtijds een stootkussen kan ontstaan, waardoor de val minder hard aankomt — een valuta-speculatie gelukt alleen dan, wanneer de slag wél hard aankomt en zoo onverwacht mogelijk, liefst zoo, dat de betrokken overheid de teugels kwijt raakt.

Mannheimer meende, dat aanvang 1924 de toestand in Frankrijk hier-

¹⁾ Vgl. Raymond Philippe, *Le Drame Financier. 1924—1928, Les Documents bleus*, Librairie Gallimard. Als zegsman noemt Raymond Philippe Dr. Nelke, firmant in het huis Castiglioni.

voor rijp was. De schok, dien de Ruhrbezetting aan het Fransche crediet had gegeven, het staken der Duitsche betalingen, de toenemende druk der openbare schulden, het steeds onregelmatiger binnenkomen der belastingen, de gespannen verhouding tusschen de wisselende regeeringen en de directie van de *Banque de France* — ziehier de factoren, die op den duur een kapitaalsafschrijving (want dit is de quintessence eener devaluatie) onvermijdelijk deden schijnen. Op zich zelf had dit Mannheimer's bijzondere belangstelling niet gaande gemaakt, maar de mogelijkheid was er nu, dat een en ander aanleiding tot verwarring, wellicht zelfs tot een katastrofe zou geven en dèze mogelijkheid had hem in de markt gebracht.

Hoe immers was de toestand? In tegenstelling tot de *Reichsbank* neemt de *Banque de France* — en destijds was zulks in nog meerdere mate het geval dan thans — een onafhankelijke positie in. Ook hier echter bestond de feitelijke directie, het *Conseil de Régence*, uit soliede mannen van het oude slag, vol argwaan tegen de steeds opnieuw bedreigde en daarom tot expediënten geneigde parlementaire regeeringen, rotsvast overtuigd van de noodzaak de goudreserve intact te houden en vast besloten te zullen waken tegen verhooging der bankbiljetten-circulatie.

Ongetwijfeld waren de grieven tegen de stuurloosheid der democratie gerechtvaardigd en in dit licht bezien was het begrijpelijk, dat de *Banque de France* zich evenzeer verzette tegen het herdisconteeren van de door de opeenvolgende regeeringen in steeds grooter hoeveelheid in omloop gebrachte schatkistbiljetten. Anderzijds echter vormden, onder de gegeven omstandigheden, de millioenen der onmiddellijk opeischbare schuld een latent gevaar voor de stabiliteit van de munt, het „goed” dat de bank juist vóór alles veilig wilde stellen. Want in aanmerking nemende, dat aanvang 1924 het totaal der in omloop gebrachte bankbiljetten vlak tegen het wettelijk vastgestelde plafond aanzat, kon het speculatief schokken van het publiek vertrouwen voldoende zijn om een *run* van de houders der schatkistbiljetten te veroorzaken, die dan de banken, *louter door gebrek aan voldoende voorraad bankpapier* (de liquiditeit gaf geen aanleiding tot bezorgdheid) wellicht niet zouden kunnen keeren.

Gegeven dezen stand van zaken leverde de starre houding van de *Banque de France* een wezenlijk bezwaar op. Immers er waren omstandigheden denkbaar, waaronder de medewerking van de Bank tot verhooging van den bankbiljetten-omloop, mits gekoppeld aan staking van uitgifte van schatkistbiljetten, het inflatiegevaar niet zou doen toenemen, maar integendeel zou helpen bezweren.

Was intusschen eenerzijds het gevaar voor een paniek niet geheel bezworen, anderzijds werd de mogelijkheid van een plotselinge *run* versterkt, doordat de regeering, in het nauw gedreven, er toe zou kunnen besluiten de opeischbaarheid der schatkistbiljetten tijdelijk te schorsen.

Een zwaard van Damocles, dat den houders boven het hoofd hing, en in nog meerdere mate dan het voldongen feit geëigend, om het vertrouwen te doen wankelen.

Deze zwakke steeën in den weerstand van het Fransche crediet hebben — sterker wellicht nog dan de eigenlijke toestand — Mannheimer voor oogen gestaan, toen hij te Weenen het bouté woord sprak: „*Faisons un coup sur le franc français, c'est un coup sûr!*” Zwakke weerstand in eigen land en bovendien weinig kans op onmiddellijken steun van buiten. Want de Rhurbezetting had, in het bijzonder in Engeland, groote ontstemming gewekt, zoodat men ginds wellicht niet geneigd zou zijn de Fransche schatkist bij het eerste alarm bij te springen.

Hoe ging nu de aanval in zijn werk?

Reeds een maand voor de samenkomst te Weenen was Mannheimer begonnen het weerstandsvermogen van den franc te sondeeren. Reeds in de eerste helft van Januari begonnen Amsterdam en Berlijn, zoowel op de Britsche als Amerikaansche markt, termijn-baisse-transacties op den Franschen franc af te sluiten, francs op de Parijsche Beurs aan te bieden, in francs luidende credieten in Frankrijk op te koopen en groote posten van bepaalde aandelen, in het bijzonder Suez-shares, Royal Dutch etc., uit de markt te nemen, beleggingen waardoor het Fransche publiek zich tegen dreigend verlies op staatsfondsen pleegt te dekken. De franc had een bevredigende gevoeligheid getoond; het Britsche pond en andere deviezen stegen tegenover de Fransche munt. Toen sloot zich de Weensche groep bij den aanval aan; den 4en Maart noteerde het pond te Parijs 104.

Tevergeefs werden in dit tijdsgewricht van deskundige zijde stappen gedaan, om de *Banque de France* te bewegen in samenwerking met de regeering te intervenieeren. Men betoogde, dat noch de handelsbalans, noch de schuldenlast een zoo sterke daling van de munt rechtvaardigde en dat het voldoende zou zijn om krachtig te riposteeren, teneinde een vertrouwens-crisis te voorkomen, zonder welke de speculatie haar doel moeilijk zou kunnen bereiken. Het voorstel der deskundigen, die later het *Comité des Experts* zouden vormen, hield in, dat de Bank een gedeelte van haar goudvoorraad in onderpand zou geven tot het verkrijgen van een buitenlandsche leening, of beter gezegd: van de beschikking over een buitenlandsch crediet, waarvoor men de Ver. Staten op het oog had. Voor zoover dit crediet niet opgenomen zou worden (feitelijk gold het hier een crediet-hypothek) zou er slechts 1 à 1½% rente te betalen zijn, terwijl het betrokken goud *ear marked* in de Parijsche kelders zou blijven.

De redeneering was als volgt; tegen de vliegende colonnes, die zoowel op de Europeesche als op de Fransche markt onverwachte aanvallen deden, moest handelend worden opgetreden en de wetenschap, dat de tegenaanval een ruime munitie-opslag achter het front had, zou voldoende

de zijn, om de rotgenooten der financieele onderwereld het hazenpad te doen kiezen. Er viel echter met de heeren van het *Conseil de Régence* niet te praten — „goud is goud” zoo was hun leus. En „wat dood is, mag niet levend worden” zou men geneigd zijn er aan toe te voegen.

Den 8sten Maart sloot het pond te Parijs op 125 en kwam in den avond het onheilspellend bericht uit New York binnen: „Franc sans acheteur”. De volgende dag was een Zondag. Ten langen leste verklaarde de *Banque de France* zich bereid althans een gedeelte van haar deviezen-voorraad beschikbaar te stellen; telegraphisch vond men New York genegen een crediet van vijf millioen dollar voor den tijd van een week te verstrekken, ook de president van de *Bank of England*, die toevalligerwijs in Parijs vertoefde, deed zijn duit in het zakje, met het gevolg, dat Frankrijk Maandagochtend kon terugslaan.

In den loop der hieropvolgende week wist de Fransche regeering, mede tengevolge dezer reactie, een leening van honderd millioen dollar van Morgan te verkrijgen, waarvan 45 % gedurende den afweerstrijd besteed werd, toen sloeg de balans over. Naar schatting van het comité van verweer bevond de speculatie zich met een tegenwaarde van circa veertig millioen dollar aan francs in den wind, toen de franc, tengevolge van wilde dekkingsaankopen, langzaam en tenslotte sprongsgewijs ging stijgen. Den 20sten Maart stak de vijand de handen omhoog. Van alle kanten regende het orders tot verkoop van ponden, dollars en guldens. „Er waren geen bedienden, nauwelijks fiches genoeg, om de orders op te teekenen.”

Waaraan had Mannheimer & Cie deze nederlaag te danken? Ongetwijfeld bevond het Fransche crediet zich in slechten staat (zooals trouwens spoedig genoeg zou blijken), maar de speculatie had zich misrekend ten aanzien van het psychologisch moment.

Op het tijdstip der jaarwisseling 1923—1924 was Frankrijk *overstocked* met goederen, deels tengevolge van liquidatie ter plaatse van reusachtige oorlogsvoorraden zijner bondgenooten, terwijl bovendien een groot gedeelte der Britsche en Amerikaansche bankbiljetten resp. deviezen, welke de Geallieerde legers in Frankrijk hadden besteed, in de banken was gebleven. Daar dientengevolge, bij het dalen van den franc, de handel weinig of geen behoefte gevoelde om zich te dekken, had de stoot niet diep genoeg doorgewerkt om de verhoopde *run* der houders van schatkistbiljetten te weeg te brengen.

Mannheimer had een zware nederlaag geleden, niet zoo ernstig dat de crediet-massa, die hij ten koste van het Duitsche volk had weten te vergaren, hem ontglipt was, maar ernstig genoeg om hem voor geruimen tijd den lust tot de jacht te doen vergaan.

De directie van de *Banque de France* was zoo uitermate verrukt met de stijging van den franc, veroorzaakt door de massale dekkingsaankoo-

pen, dat haar het gevaar van een te ver doorslaan van den slinger ontging.

Het verlies, geleden door den inzet van 45 % der Morganleening, was dubbel en dwars ingehaald, de deviezen-voorraad van de Bank was grooter dan te voren en het oogenblik was gunstig om een egalisatiefonds in het leven te roepen, dat, onder deskundige en besluitvaardige leiding gesteld, een waarborg zou bieden tegen nieuwe overrompeling. Hierover is men het niet eens kunnen worden. Tenslotte werd overeengekomen dat er een grens aan de stijging van den franc gesteld zou worden en de noteering tegenover het pond op 74 zou worden vastgehouden.

Vanwaar dit onverantwoord laten oploopen der muntwaarde? Het antwoord is eenvoudig genoeg: binnen luttele weken zouden de verkiezingen plaats hebben, het tijdsverloop was te kort dan dat het publiek de ongemakken van een te hoog gesteld ruilmiddel zou ervaren, terwijl anderzijds de ambtenaren en beambten, de spaarders en de renteniers de onmiddellijk waardeerbare goede zijde der médaille te zien zouden krijgen. Allicht zou hun dankbaarheid jegens een zoo beleidvolle regeering in de verkiezingsuren haar uitdrukking vinden.

Edoch, de volksgunst is een onberekenbaar ding, en klaarblijkelijk verbeeldde de kiezers zich dat, met frissche krachten aan het roer, de zaken nog beter zouden gaan. Hoe het zij, het *cartel des gauches* kwam aan de beurt: de uitgaven stegen, de lasten namen toe.

Deze elementen waren reeds in 1924, zij het dan ook niet in gelijke mate voorhanden, op één punt echter, het punt waaromtrent Mannheimer zich destijds misrekend had, was een wijziging ingetreden. In scherpe tegenstelling met Jan. 1924 waren thans de voorraden in Frankrijk minimaal geworden en deed zich een stijgende behoefte aan buitenlandse deviezen gevoelen. In April ging de regeering tot de veiligheidsmaatregelen over, waartoe men het vorige jaar niet had kunnen besluiten. Met het oog op de steeds grooter wordende vlottende schuld en het gevaar dat de handel plotseling op groote schaal tot verzilvering over zou gaan, werd het plafond der bankbiljetten-uitgifte aanmerkelijk verhoogd. Maar wat bij een houdbaren toestand een dam had kunnen zijn, was thans niet meer dan een staketsel. Weldra zag de regeering zich genoopt naar andere, kleinere middelen te grijpen, teneinde het naderend gevaar af te wenden: men deed de Fransche bankbiljetten, in het Saargebied en op Madagascar in omloop, repatriëeren, om in het moederland aan de gedwongen aflossingen het hoofd te kunnen bieden; tenslotte ging men zelfs zoover om de sedert 1885 als vernietigd of verloren opgegeven bankbiljetten opnieuw aan te maken.

Ondanks deze verlokken stormteekenen deed Mannheimer aanvaankelijk niets van zich vernemen — klaarblijkelijk zat de schrik er nog in. Pas den 5en Mei 1926, als het pond tegenover den franc bereids 155,5

noteert, speurt het intusschen opgerichte *Comité des Experts* hem in de markt. Het report op het pond stijgt van 1.07 tot 1.41; den 17en Mei belandt het op 2.70 — de speculatie neemt haar kans waar. Vanaf dat oogenblik is de *Krach* niet meer te vermijden. Den 21sten Juli sluit het pond op 230 francs. De menigte verdringt zich voor de hekken van het *Palais Bourbon*. Het régime wankelt; dan pas vereenigen zich de politici van alle kleur om te redden wat nog te redden valt. Te midden der algemeene ontredde-ning viere Mannheimer en de zijnen hun revanche.

* * *

Men heeft veel geschreven over de groote verdienste der financieele gestie van Poincaré, die in dit moeilijke tijdsgewricht de leiding eener regeering van nationale eendracht op zich had genomen. Ongetwijfeld komt hem, evenzeer als aan minister Bokanowsky, groote lof toe voor de reorganisatie van het belastingwezen en voor de inkrimping der corruptie, doch op monetair gebied is hij, evenals zijn voorgangers, in gebreke gebleven en dat wel om dezelfde redenen. Poincaré's instinct van conservatief liberaal was vóór alles gericht op het herstel van de muntwaarde en op de beveiliging van de belangen van den voorzichtigen belegger en de directie van de *Banque de France* was maar al te zeer geneigd deze voorkeur te ondersteunen. Men gaf er zich geen rekenschap van, dat de vele vaste en middellijke lasten, bij lager muntpeil in het leven geroepen, door te ver gaande revalorisatie een verlamdenden druk op het maatschappelijk verkeer zouden gaan uitoefenen en zodoende de noodlottige wisselwerking tusschen een armlastige staathuishouding en een noodlijdende volkshuishouding zich met hernieuwde kracht zou doen gelden.

Na November 1926 zet de stijging van den franc zich gestadig voort. Tevergeefs verzet zich het *Comité des Experts*, maar pas als dit college er in slaagt concreten vorm aan zijn waarschuwingen te geven, ziet M. Poincaré het gevaar in. Ter toelichting laten wij hier den passus volgen dien M. Raymond Philippe hieraan in zijn gedenkschriften wijdt:

„Op een mooien dag, tegen één uur 's middags, 't was den 20sten Dec. 1926, berichtten onze agenten der wisselcontrôle, dat voor Nederlandsche rekening belangrijke ponden-verkopen plaats vonden.

Eerst tegen 122, dan met tusschenpoozen van tien minuten tegen 120, 119, 118 franc en zoo vervolgens tot 116.50. Wij slaagden erin M. Barnard aan de telefoon te krijgen en hem te waarschuwen. Indien er niet werd ingegrepen om den pondenkoers te steunen, zou de avond een koers van 100 te zien geven. Wij verzochten hem om weerstand te doen bieden teneinde deze nieuwe speculatieve manoeuvre van *Mannheimer* te blokkeeren.”

* * *

Na voornoemde ervaringen laat het zich licht indenken, dat de Fransche staatspolitie een waakzaam oog op Mannheimer's gedragingen bleef houden; zijnerzijds zou deze het niet aan pogingen laten ontbreken om

dezen argwaan te ontwapenen en, merkwaardig genoeg, zou *ausgerechnet* het Stawisky-schandaal hem hiertoe een schoone gelegenheid bieden.

Het toeval wilde n.l. dat op het oogenblik waarop de Februari-opstand (1934) te Parijs andermaal het voortbestaan van het régime bedreigde, de Fransche regeering met de *Banque de France* voor den zooveelsten keer op gespannen voet verkeerde. De schatkist was dermate leeg, dat er zelfs achterstand was in de salaris-betalingen van diplomaten en officieren. Maar de Bank boudeerde en weigerde hardnekkig om bij te springen. Goede raad was duur, want degenen die juist aan deze en dergelijke *impasses* eens en voor altijd een einde wilden maken, stonden voor de poort; — er moest dus geld komen, spoedig en veel! Toen meldde zich Mannheimer — zonder eenigerlei waarborg voorzag hij in de eerste behoefte, eenige maanden later volgde de bekende „Hollandsche” leening.

Deze inderdaad buitengemeene dienst, aan het régime bewezen, is voor verschillende uitlegging vatbaar. In het algemeen gesproken was het milieu der Derde Republiek een offer waard (een offer, dat ten overvloede zoo rijkelijk fluctueerde, dat bedoelde leening binnen het jaar werd afgelost). Voorts zal de gelegenheid hem welkom zijn geweest de *se refaire une virginité*. Immers, na de vivisectie, door Mannheimer en compagnie op de Fransche munt verricht, had bedoelde financier een poging gedaan om een van Frankrijk's voornaamste credietinstellingen in zijn macht te krijgen, die de patiënt weliswaar overleefd had, doch die niettemin uiterst pijnlijke gevolgen had gehad.

Dat, in het algemeen gesproken, het Fransche bankwezen de groote verliezen, veroorzaakt door het verschaffen van hooge rente-gevende Duitsche credieten heeft vermeden, is in de eerste plaats toe te schrijven aan de omstandigheden, dat Frankrijk er de voorkeur aan heeft gegeven goud te koopen en geld tegen lage rente in Engeland en Amerika uit te zetten, terwijl het meer winstgevende, maar ook meer avontuurlijke financiering aan anderen overliet. Onder Mannheimer's bekoring geraakt, maakte alleen het *Crédit Lyonnais* hierop een uitzondering. Naarmate de hieruit voortvloeiende moeilijkheden toenamen, wist Mannheimer zijn desbetreffend aandeelenbezit te vergrooten, en ongetwijfeld zou deze instelling hetzelfde lot als de Ned. Handel Mij. beschoren zijn geweest, indien niet tijdig ware ingegrepen. Ter elfder ure wist het *Crédit Lyonnais* zich, zij het dan ook met zeer groote verliezen, uit de dreigende omstrengeling der *Stillhalte* los te maken.¹⁾

¹⁾ Naar wij te Parijs van gezaghebbende zijde vernamen, had Mannheimer bereids in 1927 soortgelijke aandacht aan de *Société Générale Transatlantique* gewijd. Ook deze maatschappij had zich tijdig, doch evenzeer ten koste van aanmerkelijke offers, uit zijn omhelzing weten los te maken.

Er viel dus wel het een en ander te vergeven en juist tegen het einde van 1934 kon Mannheimer een schoone lei te Parijs goed gebruiken. Tegen alle verwachtingen in was n.l. zijn naturalisatie in Nederland mislukt; wat was natuurlijker dan dat thans het Fransche burgerschap hem door het hoofd speelde?

Naar wij uit goede bron vernamen heeft hij inderdaad de Fransche regeering daarover doen polsen; men zou echter aan de inwilliging van zijn verzoek te zware voorwaarden verbonden hebben. Vast staat intuschen, dat Mannheimer's dienstvaardigheid jegens de Fransche regeering weinig continuïteit vertoonde, want nauwlijks een jaar later, den 13en Mei, vinden wij hem andermaal in een campagne tegen den Franschen franc betrokken.

Evenmin als in 1924 voerde ook deze campagne, die ditmaal, practisch gesproken, de drie door het lot verbonden goudvaluta gold, tot het beoogde doel. Bij de debatten, die deze nieuwe crisis in de Fransche Kamer teweeg bracht, heeft men het toen de regeering als een onverantwoordelijke zwakte aangerekend; dat zij in 1934 raad en dienst van denzelfden financier had aangenomen, die reeds in het verleden Frankrijk zoo groote schade had toegebracht en thans dan ook, zoodra hij de kans schoon had gezien, tot zijn oude streken was teruggekeerd. Wij laten hier den desbetreffenden passus uit de rede van M. Franklin Bouillon volgen:

„Den 13en Mei (1935) heeft de regeering plotseling bespeurd, dat alles slecht ging en dat speculanten van zins waren Frankrijk te ruïneeren..... Welaan, de lieden die deze afschuwelijke campagne gevoerd hebben, zijn *professionals*. Men kent ze; ook Gij moet ze kennen. Sedert langen tijd hebben zij dagelijks onder Uwe oogen geageerd. Indien wij niet de opeenvolgende aanvallen tegen de belga, den gulden en den Zwitserschen franc hadden kunnen volgen, zoudt Gij nog verbazing kunnen voorwenden. Maar het zijn telkens dezelfde lieden, die wij aan het werk zien. Niemand heeft een naam genoemd, maar ik zal het doen.

Hoe is het toch mogelijk, dat een man, op wien de aandacht zich vestigde door zijn abominabel gedrag tijdens den eersten aanval op den franc — een aanval, die ons allen zooveel leed heeft berokkend — bij wijze van spreken toegang verkreeg tot de raadkameren der regeering? Hoe is het mogelijk, dat die louche bankier, *Mannheimer* geheeten, wiens herkomst niet precies bekend is, als het ware vertrouwensman en scheidsrechter Uwer regeering is geworden?

En wanneer Gij leeningen aangaat, als die van Holland — ik wil heden de voorwaarden niet bespreken, Gij hebt haar gelukkig afgelost — hoe is het dan mogelijk, dat Gij U richt tot lieden van dergelijk allooi”.....

Frankrijk richt zich thans opnieuw tot „lieden van dergelijk allooi”. Doch wat in *la IIIe république* als een inzinking te beschouwen is, schijnt in Nederland een constante te zijn geworden.

III

MANNHEIMER'S WERKZAAMHEID IN NEDERLAND.

Verschillende van Mannheimer's bemoeiingen hier te lande in oorlogstijd kwamen reeds in betrekking tot Duitschland ter sprake. In dit verband zij er nog aan herinnerd, dat hij in 1919 bij het plaatsnemen van Duitschland in beslag genomen geldswaardige papieren, kans zag de Duitsche tranche der Buenos-Aires leening aan de Rotterdamsche Bank-vereeninging over te doen — een aanwinst, die laatstgenoemde instelling aanmerkelijke verliezen berokkende. ¹⁾ Argentinië had n.l., teneinde den staat van Geallieerde mogendheid te verwerven, ter elfder ure Duitschland den oorlog verklaard en weigerde de coupons dezer leening, evenals de uitgelote stukken, als afkomstig uit vijandelijk bezit, te verzilveren.

De tallooze millioenen, die in 1923 het spuien van marken op de Amsterdamsche wisselmarkt aan Nederland gekost heeft, mogen Mannheimer, als vertegenwoordiger der *Reichsbank*, niet aangerekend worden. De omstandigheid, dat hij van zijn positie gebruik maakte om een reusachtig persoonlijk vermogen te vergaren door o.m. in Nederlandsche deviezen te verkoopen, welke hij wist dat waardeloos zouden worden, doet echter op zijn zachtst uitgedrukt, van weinig piëteit jegens het land zijner keuze blijken.

Wat Mannheimer's aandeel betreft in het overhevelen van Nederlandsch kapitaal naar Duitschland in het tijdvak 1925—1931, daarvan wordt in Bijlage II een overzicht der hierdoor veroorzaakte verliezen gegeven. Zoo men uitgelote en tegen lagen koers door Duitschland opgekochte stukken buiten rekening laat, dan geraakt men tot een verlies van 111 millioen gulden (afgezien van een suppletoir verlies van 54 millioen gulden, geleden tengevolge der devaluatie der in dollars en ponden genoteerde uitgiften). Ook voor dit verlies treft Mannheimer geen *directe* aansprakelijkheid, doch evenmin kan ontkend worden, dat hij ook hierbij ampelijk het zijne er toe heeft bijgedragen den Hollandschen Sijmen te scheren.

Ernstiger, omdat Mannheimer hierbij bewust tegen de bedoeling der regeering heeft gehandeld, is zijn rol ten aanzien der gemeentefinanciën

¹⁾ Omtrent dit punt werd geen afdoende, nadere bevestiging verkregen.

geweest. De mislukking der aanpassingspolitiek — wij komen op dit punt in het laatste hoofdstuk terug — is, voor een niet onbelangrijk deel, te wijten geweest aan den tegenstand der groote gemeenten.

Toen in 1932 de wereldcrisis haar dieptepunt naderde en in het bijzonder de Amsterdamsche Raad voortging met de uitgaven op een peil van hoogconjunctuur voort te zetten, is de burgerzin hiertegen in verzet gekomen. In dit critieke jaar, toen wellicht ook in Nederland de crisis haar dieptepunt had *kunnen* bereiken, hebben de oude Amsterdamsche banken, die tot dien de gemeenteleeningen, tot tevredenheid van alle betrokkenen, gefinancierd hadden, het verder verstrekken van crediet afhankelijk gesteld van een terugkeer tot redelijk beleid. Dat zulks, zooal niet in overleg, dan toch in overeenstemming met de bedoelingen der regeering geweest is, blijkt uit de omstandigheid, dat in ditzelfde tijdsgewricht de Beleggingsraad zijn *fiat* tot crediet-verschaffing, uit onderoverheidstoezicht staande instellingen, aan de gemeente Amsterdam ont-hield.

Afgezien van de principieele bedenkingen, waartoe deze *indirectheid* der regeering aanleiding gaf, deed zich hier het materieele bezwaar voor, dat een zoodanige tactiek den weg voor den spelbreker vrijliet.

Eind Juli 1932 was het crediet-embargo ingetreden, en reeds den 12en Augustus verschijnt Mannheimer ten tooneele. Gedurende de gansche periode tot 21 April 1934 (als de overheid eindelijk de kracht vindt den rechten weg te bewandelen) houdt, dank zij de door hem bezorgde credieten het potverteren in de hoofdstad aan. In de onderstaande noot geven wij een staat der betrokken leeningen. ¹⁾ Dankbaar constateert men, dat de Ned. Handel Mij., op dit gebied althans haar medewerking onthouden heeft. Pierson & Co., staat als gewoonlijk ten dienste; als *Dritte im Bunde* verschijnt ditmaal de *Banque de Paris et des Pays Bas*, in verband waarmee wij den lezer naar p. 40 verwijzen.

Wat heeft Mannheimer en zijn companen tot deze plotselinge interventie op de binnenlandsche markt bewogen? Men kan er slechts naar gissen en in dit verband trekt de bescherming, die de S.D.A.P. thans aan Mannheimer geeft de aandacht. *Het Volk* bestempelt den tegenstand, die zijn naturalisatie gewekt heeft als „een anti-semietisch-fascistische rel” (vgl. avondblad 30 Maart 1936). Het orgaan der S.D.A.P. acht het „vol-

¹⁾ 12 Aug.	1932 f	400.000	5 %	Mendelsohn & Co., Pierson & Co.
18 Oct.	1932 f	10.000.000	5 %	Mendelsohn & Co., Pierson & Co., Banque de Paris et des Pays Bas.
5 Dec.	1932 f	5.000.000	5 %	idem
22 Dec.	1932 f	6.000.000	5 %	idem
30 Jan.	1933 f	10.000.000	4½ %	idem
3 Jan.	1934 f	6.000.000	5 %	idem

maakt duidelijk", dat „het materiaal voor deze actie tegen den leider van de grote bankiersfirma Mendelsohn & Co. te Amsterdam" (vgl. noot op pag. 49), „van concurreerende bankierszijde afkomstig is" en het vraagt zich af hoe het mogelijk is, dat „ook de zeer deftige en zeer fatsoenlijke *Nederlander*, het Christelijk Historisch hoofdorgaan, het niet beneden zich geacht heeft zich verontrust te betonen door de anti-semietische-fascistische beweringen".

Noch fascisme, noch anti-semietisme hebben als zoodanig met deze aangelegenheid iets te maken, eerder zou men kunnen zeggen, dat juist de vrees van als anti-semiet beschouwd te worden, de Mannheimer-affaire hier te lande voor een grootsch opgezette campagne behoed heeft.

De Nationale Unie, wier standpunt ter zake principieel is vastgelegd, behoefde zich met dergelijk gewik en geweeg — nimmer trouwens haar specialiteit — niet op te houden. De zaak zuiver op haar *mérites* onderzoekende, heeft zij trouwens de voldoening gehad van vast te kunnen stellen, dat Mannheimer *and all he stands for*, juist in de *bona fide* joodsche bankierswereld zijn felste tegenstanders telt. Onze toelichting verder tot het buitenland beperkend, zij opgemerkt, dat M. Raymond Philippe, lid van het *comité des experts*, wiens gedenkschriften er zooveel toe hebben bijgedragen, Mannheimer van officieele zijde als valuta-speculant te brandmerken, een jood is.

Zoo heeft dan *Het Volk* aan den leider „van de grote bankiersfirma Mendelsohn & Co." zijn zegen meegegeven, een zegen die de sociaal-democratische volksvertegenwoordigers in gepaste stilte nagebaarden.¹⁾ Ons schijnt het dat zoodoende voor de gunsten van dezen *Magog* van het kapitalisme in dure munt betaald is. Het inbescherming nemen van een zoodanige uitwas zal in de toekomst een even onvermijdelijken als gerechtvaardigden terugslag te weeg brengen.

In zijn memorie van antwoord aan de Tweede Kamer verontschuldigt de Minister van Justitie dit bedrijf met de opmerking, dat ook Nederlandsche firma's hiertoe hebben medegewerkt. Afgezien van de omstandigheid dat velen, bij gebrek aan vigilantie der overheid, de vrijheid vonden het Nederlandsche publiek *à tête reposée* uit te schudden²⁾

1) In dit verband mag een inlichting ons te Amsterdam verstrekt, dat het plotseling kapitaalkrachtig worden en zich snel uitbreiden der *N.V. De Arbeiderspers* aan Mannheimer's begunstiging te danken zou zijn, niet onvermeld blijven. Hierbij zij intusschen aangeteekend, dat alhoewel bedoelde inlichting uit goede bron voortkwam, het niet mogelijk bleek hieraangaande de afdoende bevestiging te verkrijgen.

2) In Hoofdstuk IV wordt melding gemaakt van de bedrijvigheid van Mannheimer's vriend en collega Dr. H. Wirth, oud-rijkskanselier, bij het exploiteeren der Nederlandsche R.K. beleggers.

dient opgemerkt, dat wellicht sommige Nederlandsche firma's zich in dezen te goeder trouw vergist hebben, terwijl op het tijdstip waarop Mannheimer deze transactie het ijverigst propageerde (aan den vooravond der *Stillhalte*) de firma Mendelsohn & Co. Amsterdam zich zelve zorgvuldig afzijdig hield.

Thans breekt het jaar 1933 aan, waarin Mannheimer het net begint dicht te trekken, dat hij om de Ned. Handel Mij. gesponnen had. Wij zullen aan deze ontwikkeling meer aandacht geven, daar het hier, hoe vreemd het woord in dit verband ook klinkt, Mannheimer's meest principiele actie in Nederland geldt.

Evenals het *Crédit Lyonnais* had ook de Ned. Handel Mij. zich in het tijdvak 1925—1931 voor het verschaffen van Duitsche credieten geïnteresseerd. Weliswaar heeft het destijds in bevoegde kringen verwondering gewekt deze strekking in de prospectussen der Ned. Handel Mij., wier arbeidsveld men meende, dat in Nederlandsch Indië lag, zoo nadrukkelijk naar voren te zien treden, doch, in tegenstelling met Frankrijk had men ten onzent, ook van de zijde der overheid hierin geen reden tot waakzaamheid gevonden.¹⁾

Toen dan ook in 1931 de Duitsche *Stillhalte* tot stand kwam, was practisch gesproken het lot der Handel Mij. bezegeld. Gevoegd bij de uiteraard zeer hoge Indische verliezen werden de gevolgen van het Duitsche avontuur noodlottig en de thans onvermijdelijke afwikkeling der stroppen verschaft Mannheimer de gelegenheid zijn oogmerken te verwezenlijken. De klassieke *coup* speelde zich af: *winnen van vrouwen, stichting van verwarring, aanbieding van „diensten”..... moyennant!* Volgens dit beproefd recept, dat wij eertijds in betrekking tot de *Reichsbank* zagen toegepast, en waarvan wij later de Nederlandsche regeering de dupe zullen zien worden, werd thans Nederland's oudste credietinstelling ondergraven.

Het uitbuiten van deze gelegenheid ten koste van het publiek, d.w.z. de geraffineerde techniek, waarmede de aandeelhouders ertoe gebracht werden zich tegen afbraakprijzen van hun bezit te ontdoen en de wijze waarop Mendelsohn & Co., in deze nauw samenwerkend met de Bank voor Handel en Scheepvaart te Rotterdam,²⁾ de kans gegeven werd de

¹⁾ Ter voorkoming van misverstand zij aangeteekend, dat de maatschappij zelve niet aan de door haar gerecommandeerde *stedelijke* leeningen heeft deelgenomen.

²⁾ De Bank voor Handel en Scheepvaart wordt beheerscht door baron Thyssen, een persoonlijkheid, die tot hetzelfde *genus* als de heer Mannheimer behoort, minder puissant rijk, maar nog gevaarlijker wat zijn oogmerken betreft. De *coup* der Ned. Handel Mij. heeft deze beide financiers tot elkaar gebracht; sindsdien is Mannheimer commissaris van de Bank voor Handel en Scheepvaart geworden.

aandeelen bij overrompeling uit de markt te nemen, zullen hier nader worden gezien.

De afschrijving van het nominaal kapitaal der Ned. Handel Mij. op 25 %, waarbij de aandeelhouders van drie vierden van hun bezit ontlast werden, vereischte uiteraard een statutenwijziging. Teneinde van een gunstig verloop der hiertoe benoodigde aandeelhoudersvergadering (15 December 1934) verzekerd te zijn, vond bereids een jaar van te voren (19 Dec. 1933) een volkomen onschuldig uitziende voorbereidende statutenwijziging plaats. Bij deze gelegenheid werd de oproepingstermijn tot het houden van een aandeelhoudersvergadering van veertien dagen, door wijziging van art. 24, op acht dagen teruggebracht; terzelfder tijd werd den houders van certificaten, door aanvulling van art. 6, het recht ontnomen om hun bezit, gedurende zeven dagen voorafgaande aan een aandeelhoudersvergadering, in stemgerechtigde aandelen om te zetten. Den 9en Dec. 1934 echter bracht de directie de wijziging van art. 24 en de aanvulling van art. 6 in kunstmatige wederkeerigheid met het gevolg, dat de aandeelhouders overrompeld werden en de houders van certificaten zich van de uitoefening van stemrecht zagen afgesneden.

Zodoende immers werd vastgelegd, dat de rechtmatige belangen der aandeelhouders ter beslissende vergadering slechts zeer onvolledig vertegenwoordigd zouden kunnen zijn. Teneinde echter alle onzekerheid uit te schakelen werd tevens voor een onrechtmatige vertegenwoordiging zorg gedragen. Volgens de rechtspraak beperkt art. 1833 B.W. de eventuele procuratie van het Administratiekantoor tot stemmen over daden van beheer. Dientengevolge is het Administratiekantoor,¹⁾ bij gebreke van uitdrukkelijken last tegenover de geadministreerden, ter aandeelhoudersvergadering van 15 Dec. 1934, niet bevoegd geweest tot stemming over een wijziging van statuten, waarbij een daad van eigendom gesteld werd.²⁾ *De zes het Administratiekantoor competeerende stemmen, ten gunste der beoogde statutenwijziging uitgebracht, stonden derhalve in geenerlei verband tot de geadministreerden.*

Na deze grondige voorbereiding van het terrein werd met het grootste raffinement tot uitvoering der operatie overgegaan. De omstandigheden, waaronder de reorganisatie plaats vond, deden voorzien, dat het Administratiekantoor tot taak zou krijgen, om zeer groote pakketten claims aan de markt te brengen. De desbetreffende wetenschap had der Directie

¹⁾ Administratiekantoor van Aandeelen in Vennootschappen en in Binnen- en Buitenlandsche Leeningen (N.V. gevestigd te Amsterdam, opgericht 2 Juni 1885).

²⁾ Vergelijk omtrent de eigendomspositie der certificaathouders: Arrest van het Hof van Amsterdam, 3 Maart 1932 (No. 12449 Weekblad van het Recht); bevestigend vonnis van de Rechtbank te Amsterdam 29 Mei 1931 (No. 12360 Weekblad van het Recht).

aanleiding moeten zijn tot groote omzichtigheid. In plaats van deze in acht te nemen heeft de Directie een tactiek gevolgd, welke een depreciatie van deze claims in de hand moest werken, een depreciatie, welke haar waarde binnen twee dagen van vijftien gulden op vijftig — en ten slotte op vijf en twintig cent bracht. Mede tengevolge dezer tactiek heeft de Nederlandsche markt haar deelneming aan de belangen der Nederlandsche Handel Mij. op groote schaal afgestooten.

De keuze van een Vrijdagavond, als tijdstip van bekendmaking der te houden aandeelhoudersvergadering, tengevolge waarvan de op een week teruggebrachte aankondigingstermijn, practisch gesproken, tot vijf dagen werd ingekrompen, zoomede de omstandigheid, dat geen kapitaalsvermindering der machtverleenende, feitelijk voor de Directie en haar omgeving gereserveerde preferente aandelen plaats vond en ten overvloede deze dertig aandelen spoorloos uit het gezicht verdwenen,¹⁾ — beide factoren zijn weinig geëigend, om het oordeel over een en ander te verzachten.

¹⁾ Het vermoeden bestaat, dat Mannheimer de eigenlijke bezitter van een groot deel der preferente aandelen is en dat hij deze stukken, hangende zijn naturalisatie, bij vertrouwde stroomannen heeft ondergebracht. De beteekenis van het bezit dezer aandelen blijkt uit het hier volgend uittreksel uit het Huishoudelijk Reglement der Nederl. Handel Mij.

Volgens artikel 7 kunnen slechts Nederlanders of Nederlandsche vennootschappen houders zijn van preferente aandelen. Aandeelbewijzen worden voor de preferente aandelen niet uitgegeven; het dividend op deze aandelen wordt op kwitantie uitbetaald.

Artikel 8 bepaalt, dat de overdracht van preferente aandelen slechts bij meerderheid van stemmen in de vergadering van pref. aandeelhouders geschieden kan.

Volgens art. 21 wordt de vereenigde vergadering van de commissarissen en van de leden der directie gehouden te Amsterdam, volgens reglement door hen vast te stellen.

Artikel 11 bepaalt dat de president, directeuren en secretaris benoemd worden door de algemeene vergadering van aandeelhouders uit tweetallen, opgemaakt door de in art. 21 genoemde vergadering of door de vergadering van preferente aandeelhouders.

IV

DE WISSELVALLIGHEDEN VAN EEN DOSSIER.

Omtrent deze verschillende acties van den financier Mannheimer, die hier te lande niet alleen den welstand en veelal de laatste reserves van naamloos velen aantastten, maar tevens het credietorganisme der volkshuishouding als zoodanig hebben geschaad, wordt in het betrokken naturalisatie-dossier geen woord gerept. Dit valt te meer op, daar juist voormelde feiten en omstandigheden bij de beoordeeling van de wenschelijkheid van Mannheimer's naturalisatie van primair belang zijn.

Wat houdt intusschen deze naturalisatie in?

Bij liberaal-economisch beleid vormt het element „Mannheimer” een constant gevaar. Afwijzing der naturalisatie zou dit gevaar eenigermate verzwakken, althans het nut hebben *de positie van Mendelsohn & Co. Amsterdam als eerste emissiekantoor onmogelijk te maken*. Een andere vraag is Mannheimer's persoonlijk belang. Hij wenscht uiteraard lid der Effecten-Vereeniging en erkend bezitter van de preferente aandelen der Ned. Handel Mij. te worden. Het komt ons echter voor, dat de desbetreffende pressie, die hij sedert 1933 uitoefent, een dieperen grond heeft en wel deze: *Wanneer een Nederlandsche regeering, na volledige kennisneming van de stukken, tot Mannheimer's naturalisatie besluit, zoo wordt het — tenzij een revolutie alle continuïteit verbreekt — voor een volgende regeering zeer lastig een strafvervolgning tegen hem te gelasten.*

De aanleiding tot dit vermoeden wordt hieronder uiteen gezet.

* * *

Een naturalisatie is een gunstverleening en onder normale omstandigheden zijn aanwijzingen ten laste van een requestrant voldoende, om hem deze gunst niet deelachtig te doen worden. In het onderhavige geval werd deze regel in tegengestelden zin toegepast; *het dossier werd gezuiverd van alles wat niet bewezen was.*

Deze gang van zaken is op zichzelf niet onbedenkkelijk; hierbij echter treedt een veel ernstiger vraag naar voren. *Heeft men van hooger hand ingegrepen, om te voorkomen, dat het recht zijn loop had en bedoelde bewijzen geleverd werden?*

Een onderzoek dienaangaande was in Nederland niet mogelijk en zulks strekt tot voldoening, daar hieruit blijkt dat, in bepaalde kringen de ambts-eer nog hoog wordt gehouden. In betrekking tot een internationaal delict

draagt echter ook het vóóronderzoek een internationaal karakter, d.w.z. de bevoegde instanties maken in zoodanige gevallen gebruik van buitenlandsche relaties, teneinde hun materiaal aan te vullen, waarbij uiteraard over en weer vertrouwelijke mededeelingen worden gedaan. Ter toelichting laten wij hieronder, met weglating van enkele namen, een vertaling eener passage van het verslag volgen, dat ons dienaangaand in het buitenland verstrekt werd:

„De vroegere Minister van Justitie, Dr. Donner, beschikt over het gansche belastende materiaal tegen Dr. Mannheimer, ook de bewijsstukken en beoordeelingen van buitenlandsche regeeringen. Dr. Donner achtte het materiaal voldoende, om, in het voorjaar van 1933 tot een strafrechtelijke vervolging van Mannheimer over te gaan..... Toen trad plotseling een nieuwe wending in, tengevolge eener persoonlijke bespreking..... door welke Dr. Donner zich genoodzaakt achtte de vervolging van Dr. Mannheimer op te schorten.

De Minister van Justitie van Schaik, die na het aftreden van Dr. Donner het Departement overnam, vond de acten tegen Dr. Mannheimer in het archief en ontdekte bij hare bestudeering het „Nederlandsche belang“, om nader op deze aangelegenheid in te gaan.....

Nog voordat Dr. Mannheimer, die zich opnieuw toevalligerwijs in Zwitserland bevond en zich dagelijks telefonisch omtrent den gang van zaken te Amsterdam deed inlichten, verhoord kon worden, trad wederom een nieuwe wending in.....

Dr. Mannheimer keerde, nadat hij afdoende gerustgesteld was, naar Amsterdam terug, oefende van nu af aan den grootsten druk uit en wendde alle middelen aan, om zijn naturalisatie door te zetten.”

Bedoeld verslag maakt tevens melding van contact tusschen Mannheimer en de sovjet-agente Mme Hanaud, bekend uit de affaire van *la Gazette du Franc*.

Het betrof een baisse-aanval door de Sovjets in 1932 tegen de *Royal Dutch* en de *Anglo-Persian* opgezet, vermoedelijk met het doel dat in de toekomst Rusland en Amerika de petroleummarkt zouden beheerschen en in het bijzonder de *Royal Dutch* haar leidende positie mocht inboeten.¹⁾

¹⁾ In verband met het bovenstaande werd tevens bericht, dat op 16 en 21 April 1932 te Parijs twee personen werden aangehouden, toen zij de woning van de vrouw H..... B....., wonende *avenue Gabrielle*, een agente van Mannheimer, die voordien geruimen tijd in de van Eeghenstraat te Amsterdam woonachtig was, verlieten. De aangehouden en legitimeerden zich als koeriers van de *Duronaphit* (officieele Sovjet-instantie te Berlijn) en waren dragers van geldswaardige stukken tot een bedrag van 132 miljoen mark.

Tevens wordt de naam van een persoon genoemd, die een, van de *Sovjets* afkomstig, schrijven aan Mannheimer's woning, in de Hobbemastraat te Amsterdam heeft afgegeven.

De steller van bedoeld verslag neemt aan, dat de voormelde inlichtingen ter kennis van de Nederlandsche Regeering moeten zijn gekomen.

Deze aanval mislukte en men mag aannemen, dat deze mislukkig aanmerkelijk meer geld aan de Sovjets, dan aan de *Royal Dutch* gekost heeft; het ernstigst gedupeerd werden echter naamloos vele kleine Nederlandse beleggers, die zich op het dieptepunt der crisis genoodzaakt zagen hun bezit tegen afbraakprijzen van de hand te doen.

De juiste toedracht van wat hierboven vermeld werd, valt slechts aan de hand eener diepgaande enquête vast te stellen. Daar hiervan, onder de huidige omstandigheden, geen sprake kan zijn, zullen wij dit bericht in zijn waarde laten en het nader onderzoek tot hier te lande beschikbare gegevens beperken. Hierbij dient vooropgesteld, dat een gerechtelijke vervolging zoowel door *passieve* als door *actieve* interventie verstoord kan worden.

Zooals gezegd dienen, bij onderzoek naar een op internationaal terrein gepleegd delict, in de machinerie van den staat vele raderen mee te wettelen. In het eerste stadium van het vooronderzoek zal veelal reeds assumptie van de diensten van deskundigen en het verlenen van reiscredieten noodzakelijk zijn; tenslotte kan zelfs de bijstand van méér dan een departement noodzakelijk worden. Wordt deze steun onthouden, komt, om een of andere reden, de machinerie van den staat *niet* in beweging, zoo stopt het raderwerk der rechterlijke macht en ontspringt de verdachte den dans.

In verband met den certificaten-zwendel der Canadian-Pacific shares is *iemand* den dans ontsprongen.

Een woord ter opheldering!

Volgens de bepalingen van het Verdrag van Versailles dienden aandelen en certificaten der *Canadian Pacific*, uit Duitsch bezit afkomstig, aan de Canadeesche regeering te worden uitgeleverd. Van deze verplichting waren vrijgesteld uit Duitschland afkomstige stukken, welke vóór 2 Juli 1916 in neutraal bezit waren overgegaan. Daar beroep bij de *Exchequer Court of Canada* mogelijk was, werd tot in 1929 voormalig Duitsch bezit te Amsterdam verhandeld, waarbij de koers afhing van de bewijskracht der toegevoegde documenten. Vervalsching van deze documenten bood zeer groote winstmogelijkheden, daar dientengevolge, behalve het stuk zelve, alle sedert 1914 vervallen coupons inbaar werden; stukken, die in Duitschland ad plus minus 28 % aangekocht konden worden, verkregen zoodoende een waarde van 200 % en hooger. Dat een en ander aanleiding heeft gegeven tot een grootscheepschen zwendel (Duitschland wordt geacht circa 15000 shares en certificaten niet te hebben ingeleverd) is den bevoegden autoriteiten bekend geworden — in 1926 heeft dan ook het Britsche Consulaat te Amsterdam een desbetref-

fende publicatie gedaan en *bona fide* handelaars gewaarschuwd, om op hun hoede te zijn.

Een te Amsterdam gevestigde firma achtte zich door deze vervalschingen benadeeld en heeft te dien aanzien in 1932 een aanklacht ingediend, welke tot gerechtelijk onderzoek aanleiding heeft gegeven. In den loop van dit onderzoek kwam een brief met bijlage aan het licht: correspondentie der firma Mendelsohn & Co. met de firma Rosen & Co., waarbij opgave werd gedaan van de nummers van honderd certificaten *Canadian Pacific*. De volgende omstandigheden gaven aanleiding deze correspondentie tot uitgangspunt van een scherp onderzoek te maken.

1. De firma Rosen & Co, was evenzeer betrokken geweest in den zwen-
del strekkende om Deutsche stedelijke leeningen door toevoeging van
vervalschte verklaringen als „*Altbesitz*” verhandelbaar te maken, ten-
gevolge waarvan notaris Micheels en de bankbeambte Holzappel tot
gevangenisstraf werden veroordeeld.
2. Een aanwijzing was voorhanden, dat genoemde brief geantidateerd
was, teneinde een eerste document te vormen op grond waarvan de
verhandelbaarheid der genoemde certificaten nader geconstrueerd zou
kunnen worden. Deze brief was n.l. gedateerd 21 April 1921 en
onderteeekend door den heer Schirm in zijn kwaliteit van procuratie-
houder van *Mendelsohn & Co*. De heer Schirm werd echter pas in
Juli van dat jaar als procuratiehouder in het handelsregister inge-
schreven.
3. Evenals bij de berechting van den notaris Micheels de belangrijkste
boeken verdwenen bleken, zoo bleek zulks evenzeer het geval te zijn
met de voor het desbetreffend onderzoek in aanmerking komende
boeken der firma Rosen & Co.
4. Dr. Eugen Oppenheimer, firmant in de firma Jacob S. H. Stern te
Frankfort, van wiens samenwerking met Mannheimer in betrekking
tot clandestiene verkoop in Nederland van buitenlandsche geldswaar-
dige papieren in Duitsch bezit reeds eerder melding werd gemaakt,
was tevens commissaris der firma C. Schlesinger Trier, het Deutsche
administratiekantoor van de certificaten der *Canadian Pacific*.

In verband met het bovenstaande komen de volgende vragen naar
voren:

- a. Werden tijdig maatregelen getroffen, om Rosen en Holzappel, die zich
bereids in het buitenland bevonden, als kroongetuigen te hooren?
- b. Hebben Dr. de Vlugt en de heer Versteegh, respectievelijk hoofd der

politie en hoofdcommissaris van politie te Amsterdam, hun medewerking gegeven, teneinde het vooronderzoek in deze aangelegenheid te vergemakkelijken? ¹⁾

- c. Heeft het Departement van Buitenlandsche Zaken zijn medewerking verleend, om, voor zooveel noodig, met voorbijgaan van hooggeplaatste tusschenpersonen, de Canadeesche regeering te bewegen de opgezonden certificaten, wier nummers in genoemden brief van Mendelsohn & Co. Amsterdam vermeld werden, ter beschikking der Nederlandsche Justitie te stellen? ²⁾

Evenzeer is het van belang te weten waarom het Departement van Buitenlandsche Zaken, dat de naturalisatie-dossiers ter zelfstandige beoordeeling ontvangt, geen aantekening heeft toegevoegd betreffende Mannheimer's verkoop aan de Rotterdamsche Bankvereeniging van de Duitsche tranche der Buenos Aires leening (vgl. p. 21) en de benadeeling, die hieruit voortvloeide. Hieromtrent moeten zich n.l. op het betrokken departement *retro acta* bevinden, daar in 1920 de toenmalige Minister van Buitenlandsche Zaken, bij de besprekingen over het Nederlandsch crediet, destijds aan Duitschland verstrekt, pogingen in het werk heeft gesteld, om hieraan de terugbetaling te verbinden van een deel der verliezen, door de Rotterdamsche Bankvereeniging geleden.

Het open staan van bovengenoemde vragen wekt te meer belangstelling, daar het eenige positieve element in het dossier, het testimonium van den president der Nederlandsche Bank, omtrent de loyale medewerking van de zijde van Dr. Mannheimer genoten, aan de hand der hierboven gegeven feiten en getuigenissen, als een dwaallicht in de duisternis moet worden beschouwd.

¹⁾ In dit verband moge tevens de vraag opgehelderd worden, of bij het politioneel onderzoek, in 1933 ten kantore der Ned. Handel Mij. ingesteld, met name naar de bewaarplaats van het register der op naam staande preferente aandelen, bevoegde deskundigen aan den betrokken dienst werden toegevoegd en waarom met de onvindbaarheid van dit register genoegen werd genomen.

²⁾ Het is deze zelfde toetsing van handteekeningen en waarmerken, voorkomende op de terzelfder kantore Rosen & Co. vervalschte stukken van Duitsche stedelijke leeningen, welke tot de veroordeeling van notaris Micheels en Holzappel geleid heeft.

V

EEN TEGENSTELLING IN DEN RAAD VAN MINISTERS.

Toen in den aanvang van het jaar 1935 de Minister van Justitie beslissen moest, de statutenwijziging der Ned. Handel Mij. al dan niet te bewilligen, zag hij zich in een lastig parket gebracht. In laatsten aanleg betrof deze beslissing den te grooten invloed van *Mendelsohn & Co.* op het Nederlandsche credietwezen en de wijze, waarop deze invloed was verkregen. Deze achtergrond gaf aan de zaak een delicaat karakter, want drie maanden van te voren was hetzelfde huis Mendelsohn als eerste emissiekantoor der Nederlandsche leening aan België opgetreden, een operatie, waartoe de Nederlandsche Bank niet alleen haar *fiat*, maar tevens haar medewerking had gegeven. De heer Mannheimer, *Deus ex machina* van dit alles, was dus, om de woorden van M. Franklin Bouillon te gebruiken: „*entré dans les conseils du Gouvernement*”.¹⁾ Onder deze omstandigheden kon een diepgaand onderzoek naar den eigenlijken staat der Nederlandsche Handel Mij. slechts als een Kabinetsskwestie behandeld worden en dezen omvang wenschte men aan het geval niet te geven. Want de regeering had niet alleen den *auctor intellectualis*, zoowel van de *Krach* als van de reorganisatie, in haar beraadslagingen betrokken, maar tevens al het mogelijke gedaan, om dengene, onder wiens onmiddellijke verantwoordelijkheid het rampspoedig beleid gevoerd was, publiekelijk te déchargeeren. Bij het aftreden van Dr. van Aalst publiceerde de pers een door den heer Colijn onderteekend schrijven, waarin deze den scheidenden president een schoon getuigenis meegaf. Dr. van Aalst werd de hoogste lof „*d'avoir bien mérité de la patrie*”.

Anderzijds was het voor den Minister van Justitie uitermate bezwaarlijk, een zóó ingrijpende weigering op grond van wetsartikelen met zedelijke strekking te motiveeren. Ongetwijfeld was het, op zijn zachtst uitgedrukt, questieus, of bij het tot stand komen der statutenwijziging „de goede trouw” in acht was genomen. Maar was het doenlijk de gansche

¹⁾ De receptie van Mannheimer in Nederlandsche regeeringskringen was trouwens reeds van ouderen datum. In 1926 speelde hij een belangrijke rol bij de verlenging van het Nederlandsch crediet, in 1920 aan Duitschland verleend. Na het welslagen der prolongeering richtte Mannheimer te Amsterdam een banket te zijnen huize aan, waar de heeren Van Aalst en Colijn, benevens de Centrum-leider Dr. Wirth zijn gasten waren.

reorganisatie op losse schroeven te zetten, de Ned. Handel Mij. onder regeeringcontrôle te stellen en de reeds zoo berooide schatkist tot saneringsbijstand te verplichten, *zonder door blootlegging van den dieperen achtergrond het hierbij betrokken algemeen belang scherper te doen uitkomen?*

Hier was een dilemma voorhanden, waar Mr. van Schaik niet uit is weten te komen; na langdurige aanhouding is dan ook tenslotte de ministerieele bewilliging afgekomen.¹⁾

* * *

Zeer ten onrechte heeft de heer Mannheimer uit dit succes de gevolgtrekking gemaakt, dat het pleit volledig was gewonnen en thans ook zijn naturalisatie volgen zou. Met de hem eigen bescheidenheid liet hij zich te Amsterdam uit: „*Ich pfeife auf die Polizei, ich bin Holländer.*” 't Was echter te hard van stal geloopen!

Had de Minister in betrekking tot voormelde statutenwijziging zich door de z.i. te ver strekkende consequenties laten beïnvloeden, het geval der naturalisatie liet zich geheel zelfstandig beoordeelen en men krijgt den indruk, dat juist omdat de minister in het verleden genoopt was geweest met bijkomstige imponderabilia rekening te houden, hij in deze de onafhankelijkheid zijner beoordeeling dubbel op prijs heeft gesteld.

Intusschen hadden zich gebeurtenissen afgespeeld, die Mannheimer's positie „*dans les conseils du gouvernement*” aanmerkelijk versterkt hadden. In dezelfde dagen, waarop over de statutenwijziging der Ned. Handel Mij. beslist werd, was n.l. de *belga* ineengestort. De steunverleening van het Mendelsohn-consortium was bijgevolg een fictie gebleken en hoewel de waarde der verstrekte leening, dank zij de desbetreffende voorzieningen in de overeenkomst, door deze devaluatie niet in gevaar werd gebracht, zag zich de Nederlandsche regeering desondanks voor een lastig vraagstuk geplaatst. Men had gemeend Mannheimer als een stut voor het goudblok te kunnen benutten, deze actie was een volkomen mislukking gebleken en in hare gevolgen een bron van moeilijkheden voor de Nederlandsche regeering geworden.

¹⁾ Naar aanleiding van deze aangelegenheid heeft de Raad van Bestuur der Nationale Unie den 10en Maart 1935 den Minister van Justitie een nota doen toekomen, waarin voormelde overwegingen verwerkt werden. Alle toenmalige leden der regeering ontvingen afschrift van deze nota en van haar begeleidend schrijven.

Aan de hand van hieruit voortgevloeide correspondentie werd den Minister van Justitie medegedeeld, dat Dr. F. Mannheimer onder sterke verdenking stond in voornoemden certificaten-zwandel betrokken te zijn geweest. Ook den Minister-President werd hiervan mededeeling gedaan, van wien echter, in tegenstelling met den Minister van Justitie, geenerlei antwoord ontvangen werd. Nader gevraagde inlichtingen konden destijds onzerzijds niet verstrekt worden.

De bewuste leening was n.l. slechts voor den tijd van zes maanden aangegaan in de hoop, dat nadien de Belgische valuta over den lastigen drempel zou zijn heengelopen. De mogelijkheid van verlenging tot een maximum van een jaar was opgehouden, maar de Nederlandsche Bank had haar *fiat* en medewerking slechts voor de eerste zes maanden willen verleen.

Weliswaar had een geleidelijke aflossing in goud plaats gevonden tot een bedrag van 15 miljoen gulden, doch per 1 Dec. 1935 was de Belgische staat (25 miljoen was bestemd geweest voor de Congo, onder waarborg van den Belgischen staat) gehouden de resteerende zestig miljoen terug te betalen. Vanzelfsprekend zou deze terugbetaling in gedévalueerde belga's ernstige moeilijkheden hebben opgeleverd en de Nederlandsche regeering was om meer dan één reden afkeerig, om hiertoe druk op België uit te oefenen, maar daarom niet minder begeerig, dat het Nederlandsche aandeel in de mislukte crediet-operatie zou worden afgewikkeld.

Opnieuw heeft toen Mannheimer zijn diensten aangeboden en in dit tijdsverband ziet men den grooten financier herhaaldelijk Dr. Colijn's woning betreden. Door bekwame handen gekneed neemt thans de bezwaarlijke prolongeering feitelijk het karakter eener nieuwe leening aan, die te Londen met deelneming van *Lazard Bros*, het *Crédit Lyonnais* en enkele Duitsche in Zwitserland woonachtige particulieren tot stand komt. Merkwaardig genoeg daalt het rentetype van 4 % tot $3\frac{1}{8}$ % en Mannheimer's „democratische gezindheid” wordt alom in België geprezen.

Wij zullen gelegenheid hebben in het laatste hoofdstuk op deze goedgeefsheid van den Duitschen financier nader terug te komen, wat ons thans echter interesseert is, dat deze nieuwe intimiteit tusschen de Nederlandsche regeering en den heer Mannheimer de positie van den Minister van Justitie aanmerkelijk moeilijker maakt. Destijds, bij den stijgenden invloed van Mannheimer op het Nederlandsch crediet, had hij diens machtsstreven kunnen blokkeeren door het kabinet in de herziening van de reorganisatie der Ned. Handel Mij. te betrekken; dit had hij niet doenlijk geacht. Thans echter waren de bordjes verhangen en was het de regeering, die Mannheimer's naturalisatie tot een punt van kabinetspolitiek maakte.

Daar echter de huidige regeering slechts in schijn kabinetspolitiek voert, doch in werkelijkheid de diverse departementen de overlevering der extra-parlementaire regeerwijze van naast en langs elkaar heen te werken nagenoeg ongewijzigd voortzetten en bovendien niet *alle* ministers gelijk van de noodzaak overtuigd waren, om den heer Mannheimer satisfactie te geven, zoo ware het wellicht den heer van Schaik, ondanks den aandrang zijner collega's, gelukt het been stijf te houden. In elk geval zou een passieve weerstand zijnerzijds zeer moeilijk te breken zijn geweest,

daar louter bij handhaving van het *oorspronkelijk dossier* de aangelegenheid onmogelijk voortgang zou kunnen vinden.

Teneinde het verzwakken van den Minister van Justitie te begrijpen, moet een omstandigheid in het geding gebracht worden, waaromtrent vooralsnog geen volkomen klaarheid bestaat — te ernstige, toetsbare en elkander aanvullende aanwijzingen zijn echter voorhanden dan dat hierover gezwezen zou mogen worden.

Evenals — naar bekend is geworden — de heer van Schaik in deze aangelegenheid aanvankelijk den zedelijken steun zijner Roomsch-Katholieke collega's genoten heeft, deels wellicht wijl dezen geneigd waren de vermeende verdiensten van Mannheimer ten aanzien van het handhaven van den gouden standaard *an und für sich* minder hoog aan te slaan dan andere leden der Regeering, zoo had men ook mogen verwachten dat de R.K. Staatspartij hem dienaangaande geen moeilijkheden bereid zou hebben. Zoodanige moeilijkheden hebben zich echter wèl voorgedaan. In het bijzonder Prof. Dr. Aalberse en Mgr. Dr. Poels werden vurige aanhangers van den heer Mannheimer en al is ons niet bekend, op welke wijze zij zulks den Minister van Justitie kenbaar hebben gemaakt, men mag aannemen, dat zij hiertoe de middelen hebben weten te vinden.

Deze delicate kwestie voert ons terug naar het jaar 1917, toen de *Reichsbank* haar agent te Amsterdam opdracht gaf een zoo hoog mogelijk bedrag aan Deutsche leeningen en obligaties in Nederland te plaatsen, teneinde door de opbrengst Deutschland's deviezenvoorraad te stijven. In het eerste hoofdstuk gingen wij na, hoe Mannheimer hiertoe de medewerking der R.K. *Wiegman's Bank* te Amsterdam zocht, welke instelling erin slaagde voor een waarde van zestien millioen gulden dezer stukken onder te brengen. Waarmede hoofdzakelijk R.K. particulieren en provinciale banken „begunstigd” werden.

In aanmerking nemend, dat het in het daarop volgend jaar zeer moeilijk werd deze fondsen tegen een redelijken prijs van de hand te doen, is het zonder meer duidelijk, dat het waardeloos worden van de Mark in 1923 een aanmerkelijke verliespost voor de betrokkenen heeft veroorzaakt. 't Zou echter slechts een voorproefje blijken.

De hoofdoorzaak van de noodlijdendheid der R.K. kerkelijke instellingen hier te lande en van — doch pas in de tweede plaats — het gebrek aan liquiditeit van het R.K. bankwezen, werd indirect door de goede verstandhoudingen tusschen de R.K. Staatspartij en het Deutsche Centrum in het leven geroepen. In het tijdvak 1925—1928 heeft zich n.l. evenzeer via de R.K. banken een ware kapitaal-stroom van Nederland naar Duitschland bewogen, belegging zoekend in hooge rentegevende kerkelijke leeningen en credieten aan kloosterorden. Sommige dezer banken hebben hierbij, doordat haar zeer hooge rabatten op den koers werden gegund

(10 à 15 %), ongehoorde winsten ten koste der beleggers gemaakt; in het algemeen gesproken zijn echter zoowel de banken als de beleggers door de *Stillhalte* van 1931, verrast en gedupeerd geworden. ¹⁾ De oudrijkskanselier en Centrum-leider Dr. Wirth heeft bij het organiseren van voornoemden kapitaal-export uit Nederland naar Duitschland een werkzaam aandeel gehad, zijn relaties met het Nederlandsch katholicisme stelden hem n.l. in staat een terrein te bewerken, dat eenigermate buiten Mannheimer's bereik viel, die trouwens de handen vol had met het aftappen der Nederlandsche beleggingsmarkt voor Deutsche stedelijke en industriële doeleinden.

Vanzelfsprekend echter werkten beide heeren samen, een samenwerking die tot persoonlijke intimiteit leidde. Het lag dan ook voor de hand, dat toen Mannheimer in de tweede helft van het jaar 1934 zich op middelen bezon, om den Minister van Justitie voor zijn zaak te winnen, hij zich om hulp en bijstand tot zijn vriend Wirth wendde. Een *plan de campagne* werd opgemaakt, waarbij klaarblijkelijk de financiële noodlijdendheid van diverse kerkelijke instellingen, een toestand, die genoemde heeren uit de eerste hand vermochten te beoordeelen, tot uitgangspunt werd genomen. Dr. Wirth trad als tusschenpersoon op — volgens zijn gewoonte te Amsterdam bij den heer Mannheimer logeerend, voerde hij daar ter stede besprekingen met vooraanstaande persoonlijkheden uit de R.K. Staatspartij. Het resultaat hiervan was, dat aan noodlijdende Nederlandsche R.K. instellingen een leening op zeer redelijke voorwaarden in het uitzicht werd gesteld. ²⁾

¹⁾ Sedert 1927 is, volgens bevoegde schatting, in Nederland tot een bedrag van meer dan 200 miljoen gulden in Deutsche R.K. kerk- en kloosterleeningen belegd geworden, een bedrag, dat voor een groot gedeelte uit de zakken van goedgebouwde kleine luyden afkomstig is.

De prospectussen, die tot deze beleggingen hebben aangespoord, deden het voorkomen, alsof hierbij van oudsher rijke en ook thans goed gesitueerde instellingen waren betrokken, doch in werkelijkheid waren bedoelde instellingen ten tijde van het aangaan dezer leeningen in een zeer slechten financiële toestand geraakt. Destijds zou gedwongen liquidatie der activa nauwelijks 30% der gepropageerde waarde hebben opgebracht. De door het huidige régime ingestelde beperkingen van den deviezen-uitvoer, hebben slechts een in den grond ongezonder toestand verergerd.

Abnormaal gunstig *disagio* en hooge provisies hebben de plaatsing van deze leeningen aantrekkelijk gemaakt, hoewel de latere gebeurtenissen in Duitschland de onzedelijke winsten der betrokken instellingen doorgaans in verlies hebben doen verkeeren. **Zeven Nederlandsche Banken komen in de eerste plaats voor een desbetreffende enquête in aanmerking.**

²⁾ Hierboven noemden wij den hoofdaalmoezenier van den arbeid, Mgr. Poels als een der ijverars voor Mannheimer's naturalisatie. Voor zoover ons bekend heeft echter de heer Poels niet aan de Amsterdamsche besprekingen met den heer Wirth deelgenomen. Zulks was ook niet noodig, daar de betrekkingen van den heer Poels met Mannheimer van persoonlijke aard zijn. Ter toelichting zij vermeld dat de beide

Deze nieuwe factor deed de reeds uiterst lastige positie van den Minister van Justitie welhaast onhoudbaar worden. De noodzaak om een oplossing te vinden, die tot het prolongeeren van de leening aan België kon leiden, had de homogeniteit der Regeering in de Mannheimer-kwestie bevestigd, van nu af aan drong de grootst denkbare meerderheid in den Raad der Ministers om redenen van staatkundigen aard op de naturalisatie aan, terwijl dezelfde aangelegenheid zich voor den betrokken ressort-minister, afgezien van moreele overwegingen, tot het al of niet afdoen van een dienstzaak beperkte. Onder deze omstandigheden heeft klaarblijkelijk het besef, dat vasthouden aan eigen inzicht, verre van waardeering in eigen kring te vinden, als storende stijfhoofdigheid zou worden aangemerkt, den doorslag gegeven en den heer van Schaik bewogen het dossier van alle „niet bewezen" berichten te doen zuiveren.

Eén punt echter treedt hierbij scherp op den voorgrond. De Mannheimer-affaire werd in den Ministerraad tot strijdvrage; alle leden van het Kabinet namen kennis van de contra-argumenten van den Minister van Justitie en allen dragen de verantwoordelijkheid der beslissing om n.l. aan redenen van staatkundigen aard den voorrang te geven boven zedelijke en sociale bezwaren. Hier heeft derhalve de „reden van staat" zijn intrede gedaan.

heeren in de laatste week van Nov. 1935 gezamenlijk te Brussel in het restaurant *Plazza déjeuneerden*. Deze intimiteit is te meer verwonderlijk daar het Mgr. Poels bekend moest zijn, dat Mannheimer onder verdachte omstandigheden de tijdelijke bezitter werd van de *Eucharistische Duif met bijbehorende reliquieën*. Een priester had zich aan de verduistering van dit pronkstuk der Salzburger domschat schuldig gemaakt, dat vervolgens door een Munchener kunsthandelaar Bretschneider geheeld was, een delict, dat hem voor geruimen tijd in de gevangenis zou brengen. De Oostenrijksche recherche traceerde dit object van Munchen naar de woning van den heer Mannheimer, die hierop afstand deed van deze aanwinst.

Wij zouden den naam van Mgr. Poels niet in één adem willen noemen met dien van den geestelijke, die, helaas, bij voornoemde verduistering betrokken is geweest. Ook wij zijn overtuigd, dat zijn relaties met Mannheimer slechts strekten om op zichzelf goede en nuttige werken te bevorderen. Doch hoe treffend bevestigt dit geval de waarheid van de spreuk: „Ducht de Danaërs, ook dan wanneer zij geschenken brengen". Het leert ons nog iets anders: het gevaar van een toestand, die de belangen van den staat blootstelt aan interventies van onbevoegden.

VI

REDENEN VAN STAAT.

De reden van staat draagt zijn eigen zedelijken norm in zich. Wijl intusschen de moraal op dit gebied geen volstrekt geldende richtlijn aanbiedt, stelt een zuiver inzicht hieromtrent juist hooger zedelijke eischen aan den staatsman en vergt veelal grooter offers van den mensch dan zulks bij normaal maatschappelijk verkeer het geval is.

Zoo kan het de plicht zijn van een partijleider, na langdurigen strijd tot de macht geraakt, om zich ondankbaar te betoonen jegens zijn trouwste medestrijders, hetzij omdat hij hen ongeschikt acht voor het thans gevestigde regeeringswerk, hetzij dat het algemeen belang hem voorschrijft vroegere tegenstanders in dezen arbeid te betrekken. Schijnbaar trouwbreuk, maar onder zoodanige omstandigheden niet slechts te verontschuldigen, doch dure plicht.

Omgekeerd kan het vasthouden aan de volstrektetheit der menschelijke moraal als het algemeen belang voorschrijft met haar betrekkelijkheid rekening te houden, in staatkundigen zin tot een onzedelijke daad voeren.

Nemen wij een voorbeeld uit de jongste geschiedenis! Toen Minister van Karnebeek de verdediging van het Nederlandsch-Belgische Verdrag in de Eerste Kamer voortzette, wyl hij zijn handteekening wilde honoreeren, was hem gebleken, dat zijn stellingen, gegrondvest op het Belgisch recueil, ondeugdelijk waren en in strijd met de rechten, die Nederland aan de scheidingsregeling ontleende. Door onder deze omstandigheden zijn eenmaal gegeven woord gestand te willen doen, beging hij, als staatsman, een onzedelijke daad.

Uit deze enkele toelichting blijkt voldoende, dat zich op dit terrein vraagstukken voordoen, die niet volgens van te voren vaststaande regels kunnen worden behandeld en wier oplossing veelal slechts in paradoxalen vorm te benaderen is. Hooger verdienste kan in ernstiger misslag verkeereren zonder dat van een schuldvraag sprake behoeft te zijn en zulks te gereeder wanneer exempties op de moraal worden opgeworpen, om reden van staat te dienen, *waar..... geen reden van staat voorhanden blijkt te zijn.*

Deze laatste mogelijkheid heeft Jhr. van Karnebeek's opvolger, heden ten dage vice-voorzitter van den Raad van State, gedemonstreerd. Toen, luttele maanden nadat de statutenwijziging der Nederlandsche Handel

Mij. haar beslag had gekregen, Jhr. Beelaerts van Blokland verzocht werd een commissarisschap in de gereorganiseerde maatschappij op zich te nemen, zag hij zich voor een lastige beslissing geplaatst. Het is hier te lande gewoonte, dat de houder van het op één na hoogste ambt geen remuneratieve maatschappelijke posten aanneemt. Waar nu de huidige dignitaris hiervan is afgeweken, mag men verzekerd zijn, dat hij niet werd gedreven door winstbejag, maar slechts handelde in de overtuiging, dat hiermede het belang van den staat gediend was, overwegende dat zijn persoonlijkheid op deze plaats een waarborg zou bieden, dat de Ned. Handel Mij. zich niet andermaal in niet te verantwoorden avonturen zou begeven.

Doch juist deze verklaring in aanmerking nemend ziet men hoe een goed voornemen, op onjuist inzicht steunend, zich tegen zichzelf kan wenden.

De Nederlandsche Handel Mij. is, na wat geschiedde, een crediet- en emissiekantoor van den tweeden rang geworden en wanneer stevige draden dit huis met de firma Mendelsohn en Co. verbinden, dan kan men verzekerd zijn, dat de heer Mannheimer in het vervolg niets zal ondernemen wat aan den goeden naam dezer instelling afbreuk zou kunnen doen. Immers, onder patronaat van den vice-voorzitter van den Raad van State, is zij voor hem als het ware tot een getuigenis van goed gedrag geworden, een vrijbrief, die Mannheimer in de hooge bankwereld *salonfähig* maakt en een weerlegging vormt van de vele geruchten, die over hem in omloop zijn. Inderdaad vormt deze achtergrond met de hiernevens gegroepede requisieten een indrukwekkend scherm. De „emeritus“-president der Nederl. Handel Mij. is president-commissaris van Mendelsohn & Co.; tevens is Mannheimer in gezelschap van Dr. van Aalst en van den tegenwoordigen president der Ned. Handel Mij., Mr. Crena de Jong, zoowel commissaris der N.V. Crediet- en Financierings Mij., als van de N.V. Nederlandsche Escompto Mij. Deze zelfde combinatie vinden wij terug in de commissariaten der N.V. Internationale Cie en der N.V. Financierings Mij. voor Buitenlandschen Wegenbouw met dit enkele onderscheid, dat de naam van Dr. van Aalst op deze laatste lijst niet voorkomt.

Achter deze charmille van degelijke relaties, omstuwd door invloedrijke vrienden, gesteund door de hoogsten in den lande, dekt zich Mannheimer — speurt hij een zwakke stee in West-Europa's liberale economie, acht hij het oogenblik gekomen de verwarring te vergrooten en zijn slag te slaan, dan komen onzichtbare banden in beweging, over schijven, die evengoed te Londen of Parijs als te Amsterdam kunnen draaien en zoo noodig dwars inwerkend tegen de zichtbaar voorgewende gedragslijn.

Wat beteekent hiertegenover de wacht, door den vice-voorzitter van

den Raad van State betrokken? Wat beteekent het gevleugeld woord van den Minister van Buitenlandsche Zaken, dat hij „Mannheimer liever onder zijn oogen heeft dan buiten zijn bereik?" — zinlooze uitspraak, die er slechts toe bijdraagt, een gevaarlijke werkelijkheid schuil te doen gaan.¹⁾

Geldt ditzelfde niet voor de houding, die het Kabinet als zoodanig in deze zaak aanneemt? Indien een regeering terecht besluit aan de dagelijksche moraal voorbij te gaan met een beroep op hoogere noodwendigheid, dan beduidt dit, dat de overheid zich aangordt om met krachtiger hand te regeeren, het kan nimmer beteekenen, dat zij zichzelf een *testimonium paupertatis* uitreikt en datgene, wat der regeering is, overlaat aan avonturiers. Waarachtige redenen van staat kunnen in haar toepassing wél een tragische, nimmer een minderwaardigheidssfeer in het leven roepen. Wat hier gehuldigd wordt, is een reden van staat *à l'envers* — een begrip verkeerd in zijn tegendeel, met alle gevaren van dien.

* * *

Met opzet hebben wij in de eerste hoofdstukken uitvoeriger dan het onderwerp scheen mee te brengen, stilgestaan bij de omstandigheden, die Mannheimer de gelegenheid gaven in Duitschland en Frankrijk zijn slag te slaan: liberaal wanbegrip omtrent de verhouding van staats- en volkshuishouding, gepaard aan een onvermogen der ouderwetsche politici om aan de eischen des tijds het hoofd te bieden. Hetzelfde ziet men thans in Nederland geschieden. De man, die sedert 1917 stelselmatig aan onze volkshuishouding honderden en nogmaals honderden millioenen heeft afgetapt, wordt door de regeering aan de Staten-Generaal gepresenteerd, als hebbende „*mérite de la patrie*".

Klinkt het niet als een benauwend sprookje, den Minister van Justitie in zijn desbetreffende memorie van antwoord te hooren gewagen van de diensten door Mannheimer aan den staat bewezen?

Kan men zijn oogen gelooven, als men in de Handelingen 's ministers verzekering leest, dat hij Mannheimer's gangen vermag na te gaan, nadeemaal hij van de Nederlandsche Bank een maandelijksche opgave ontvangt van de crediet-operaties der in Nederland gevestigde bankinstellingen? — Wil Z.E. ons diets maken, dat hem tevens overzicht gegeven wordt

¹⁾ De heer Mannheimer is een gezien gast op het Departement van Buitenlandsche Zaken en al strekt zijn intimiteit zich niet tot den Minister persoonlijk uit, Mannheimer's rapporten worden desniettemin onverwijld aan den Minister doorgegeven. Soms tijds staat Z.E. vermeld van de juistheid der hem verstrekte inlichtingen, doch hij geeft zich nauwelijks rekenschap, dat degene die de oorzaken schept, goed voorspellen heeft.... wanneer hem zulks gelegen komt.

van de opdrachten, die Mannheimer verstrekt aan de *Banque de Paris et des Pays-Bas*, aan het *Crédit Lyonnais* en aan het huis *de Neuflyze & Cie.*¹⁾

Wij komen op dit punt in het laatste hoofdstuk nader terug (vgl. p.p. 44 en 45). Hier zij slechts één der mogelijkheden van ontduiking van dit toezicht gememoreerd.

Van 6 Maart tot 6 Juni 1933 had de Nederlandsche Bank, mede tengevolge van den val van de dollar, 17 % harer goudvoorraad ingeboet. De regeering is toen overgegaan tot het leggen van een binnenlandsch embargo op het goud. Francis Delaisi beschrijft in zijn boek *la Bataille de l'Or* hoe sommige onzer landgenooten aan deze contrôle wisten te ontsnappen:

„Ce que voyant, d'ingénieux Hollandais s'avisèrent d'acheter des valeurs françaises, puis après avoir fait monter leurs cours à Paris, ils les revendaient contre des billets français qu'ils présentaient ensuite par paquets de 215.000 francs à la Banque de France, qui était tenue de les leur rembourser en or.

„À ce jeu, le florin baissait; pour l'empêcher de tomber audessous du gold point de sortie, la Banque Nationale Néerlandaise envoyait de l'or en France. Ainsi les Hollandais prenaient à Paris l'or de leur propre banque qu'on leur refusait à Amsterdam.”

¹⁾ Wij beperken onze opmerking tot Frankrijk en noemen bankinstellingen, die afzonderlijke vormen van Mannheimer's relaties te zien geven.

De *Banque de Paris et des Pays Bas* wordt door hem beheerscht, het *Crédit Lyonnais* en de firma *de Neuflyze & Cie.* staan hem ten dienste.

VII

CONCLUSIES.

Aannemende, dat de regeering de handhaving van den gouden standaard terecht tot het hoofdpunt van haar economisch beleid gemaakt heeft, had men mogen verwachten, dat de verdediging van dit „goed” actief ter hand ware genomen, zoowel in het binnenland als tegenover het buitenland.

De binnenlandsche handhaving van den gouden standaard.

De Minister-president heeft in de Volksvertegenwoordiging de juiste stelling verkondigd, dat slechts consequente aanpassing (deflatie) het land voor devaluatie kan bewaren. In Nederlandsch-Indië werd inderdaad aan deze voorwaarde voldaan. Indië is arm, maar aangepast, d.w.z. gereed om zich tot nieuwe welvaart op te werken. De voornaamste hindernis, die de wederopleving der kolonie in den weg staat, is gelegen in de omstandigheid, dat het Moederland niet de kracht heeft gevonden zichzelf in gelijken zin te herzien — de regeering heeft de „aanpassing” van het rijk in Europa niet weten te bewerkstelligen.

Haar taak in deze is ongetwijfeld een buitengemeen zware geweest, in de eerste plaats tengevolge van den verbeterden tegenstand der groote gemeenten, waarbij Amsterdam het slechtst denkbaar voorbeeld heeft gegeven. Terzijde latend of deze tegenstand door een krachtiger regeering te breken ware geweest, dient opgemerkt, dat ook de regeering harerzijds schuld heeft, in zooverre zij in gebreke is gebleven den weg voor de gemeentelijke aanpassing te effenen. Verlaging van vaste lasten kwam niet tot stand, waardoor geen afdoende conversie van gemeentelijke leeningen, noch bijgevolg een daadwerkelijke verlaging van erfpachtcanon tot stand kon komen.

Door het onvermogen der regeering om op binnenlandsch gebied den toestand te scheppen, die, naar haar eigen woorden, de *conditio sine qua non* voor het handhaven van den gouden standaard is, zag zij zich genoodzaakt een toevlucht in expediënten te zoeken: practisch gesproken werd een splitsing tusschen den internationalen gulden en het binnenlandsch ruilmiddel teweeg gebracht, welke aan de handhaving van den gouden standaard een deels illusoir karakter zou komen te geven.

Hoe moet dit verstaan worden?

De reeds in 1920 door den directen en indirecten invloed van den oorlog scherp gestegen vaste lasten hadden een, tegenover 1914, abnormale spanning tusschen de prijzen op de wereldgoederenmarkt en de kosten van het levensonderhoud veroorzaakt. In 1928 heeft toen de stijging van den goudprijs (goedgeels door de politiek van de *Banque de France* veroorzaakt) deze spanning, via den met den goudprijs mee stijgenden gulden, doen toenemen.¹⁾ Nagenoeg twee jaren lang hebben de bedriegelijke faciliteiten der crediet-inflatie dit kwaad kunnen verbergen — in 1930 zou het met verdubbelde kracht aan den dag treden.

Bleef na het intreden van de crisis de goudprijs nagenoeg stabiel, thans nam de, reeds gedurende de crediet-inflatie ingetreden daling van de basis-prijzen op de wereldmarkt ongekende afmetingen aan. De druk der reeds tweemaal verhoogde vaste lasten werd thans gevoeliger tengevolge van de verzwakking van de koopkracht, veroorzaakt door de ontwrichtende prijsdalingen op de wereldmarkt.

Het is deze steeds aantrekkende spanning tusschen wereldmarktprijzen en kosten van levensonderhoud, waarvan wij de diepere oorzaak thans buiten beschouwing zullen laten, welke tenslotte de keus tusschen inflatie (kapitaalsafschrijving) en deflatie (verlaging van levensstandaard) noodzakelijk maakte. De regeering echter heeft de beslissing hieromtrent door een compromis zoeken te ontwijken, door n.l. tot halve aanpassing en tot halve devaluatie over te gaan. De halfslachtigheid der tot stand gebrachte aanpassing is voldoende bekend, het betrekkelijk-worden van den gouden standaard vraagt nadere toelichting.

De beklemming van het bedrijfsleven tusschen een hooggehouden munt en een onvoldoend aangepast loonpeil deed zijn levensvatbaarheid beneden het houdbare dalen. Opdat ineensstorting voorkomen mocht worden, is de regeering toen genoopt geweest langs kunstmatigen weg in deze verspeelde levensvatbaarheid te voorzien. Zoodoende echter kwam men langs een binnenlandschen omweg tot de devaluatie, die men op het internationaal plan wenschte te vermijden. De financiering van het bedrijfsleven veroorzaakte n.l. een accijnsdruk, die op circa 224 miljoen 's jaars te schatten is.

Teneinde tot een berekening te geraken van de extra-spanning, die zulks tusschen wereldmarktprijzen en kosten van levensonderhoud veroorzaakt, zullen wij Engeland als vergelijkingsland nemen. Wanneer men de Britsche indexcijfers op goudbasis terugvoert, dan wijst deze vergelijking uit, dat tengevolge van den accijnsdruk de koopkracht van den

¹⁾ Het jongste jaarverslag van de Nederlandsche Bank erkent de absolute prijsstijging van het goud, evenzoo M. Tannery, president van de *Banque de France*.

binnenlandschen gulden tot voorziening in het levensonderhoud met $21\frac{1}{2}\%$ en in betrekking tot aanschaffing van eerste levensbehoeften met ruim 35 % devalueerde.¹⁾

Handhaving van den gouden standaard tegenover het buitenland.

Het on vervuld blijven van de binnenlandsche voorwaarden tot handhaving van den gouden standaard en de kunstmatigheid, die hiervan het gevolg is geweest, hebben den gulden kwetsbaar gemaakt en aan periodiek terugkeerende aanvallen blootgesteld. Teneinde zich, bij het aangaan van internationale verplichtingen tegen deze risico te dekken, dienen handel en industrie zich tot de banken te wenden. Deze brengen — wij herleiden de toedracht tot haar eenvoudigsten vorm — de verlangde verzekering tot stand door voor eigen rekening ponden op de Londensche wisselmarkt te koopen. Uit dezen voorraad stellen zij dan hun cliënten in de gelegenheid gedurende een bepaalden termijn en tot een bepaald bedrag ponden te betrekken tegen den koers, die op den dag van afsluiting gold, verhoogd met provisie en *report* (a.i. vergoeding voor de mindere geldrente, die bij toeneming van den druk op den gulden te Londen, vergeleken bij Amsterdam, te bedingen valt) — een maatregel, die afsluiters van een zoodanige transactie in staat stelt zich tegen de verlieskansen op den gulden te dekken.

In tegenstelling met wat veelal wordt aangenomen, dragen hierbij de betrokken banken niet de geringste risico, daar zij onderpand laten verstrekken tegenover de mogelijkheid eener daling van het pond. Het scherp stijgen van de *report*, wanneer de bedreiging van den gulden toeneemt, vindt dan ook geenszins zijn oorzaak in een wederdienst — het risico van de banken blijft ook dan nihil — maar uitsluitend in de omstandigheid, dat te Amsterdam de geldbehoefte (en bijgevolg de geldrente) stijgt, teneinde aan den koopdrang tot het verkrijgen van buitenlandsche ruilmiddelen, in het bijzonder van ponden, te kunnen voldoen. De beurs-technische positie zorgt dan verder voor het *ankurbelen* der spanning, d.w.z. de termijnponden-vraag wordt zóó groot, dat de gelukkige bezitters van dit devies in de gelegenheid komen phantastische premies voor het recht van aankoop op termijn te bedingen, premies, die ver boven het reële geldrente-verschil uitgaan.

Daargelaten, dat de zodoende behaalde winsten een zeer onbillijke belasting van de reeds zoo zwaar beproefde handel en industrie vormen, roept deze gang van zaken een schadelijke nevenwerking in het leven.

¹⁾ Het binnenlandsch goud-embargo, in Juni 1933 hier te lande ingesteld, is als een nevenverschijnsel van het bovenstaande te beschouwen.

Het contant aankopen van buitenlandsche deviezen, teneinde deze verzekering tot stand te kunnen brengen, accentueert den druk op den gulden juist op het oogenblik, dat deze bedreigd wordt.

Men moet zich hiervan geen overdreven voorstelling maken, doch evenmin vergeten, dat de internationale speculatie in tijden van spanning op iedere aanwijzing attènt is. Acht zij het oogenblik gekomen om zoowel in binnen- als buitenland tot blanco-afgifte van guldens, zoomede tot aankoop van buitenlandsche deviezen over te gaan, dan treedt opnieuw, bij de thans gevolgde valulaire economie, een schadelijke wisselwerking in. De blanco-afgiften van guldens, resp. de speculatieve aankopen van vreemde valuta forceeren den guldenkoers tot het gouduitvoerpunt, de goudverscheppingen vangen aan (teneinde uit de opbrengst hiervan deze aangeboden guldens op te kunnen nemen) en de desbetreffende publicaties stellen een ieder in de gelegenheid den toenemenden druk op den gulden als op een manometer af te lezen. De speculant vraagt zich dan niet af, in hoeverre de oorspronkelijk reële spanning door irreële invloeden vergroot werd, hij ziet slechts het gevaar, dat de betrokken munt bedreigt, toenemen en besluit zijn kans te wagen. Licht laat zich de ontwrichtende invloed indenken, dien op een zoodanig critiek tijdstip een bankgroep kan uitoefenen, welke in de gelegenheid is door middel harer bekende en onbekende verbindingen, terzelfder tijd in binnen- en buitenland te opereeren. Schijnbaar haar werkzaamheid tot normale rente-arbitrage beperkend en zelfs steun gevende op de Amsterdamsche wisselmarkt, heeft zij het in haar macht langs andere kanalen een even heftigen als onnaspeurlijken aanval op te zetten tot een veelvoud van het bedrag, waarvoor zij op de Amsterdamsche wisselmarkt heeft gesteund.

Mislukt de aanval, dan stort het goud met dezelfde onstuimigheid in de kelders der Nederlandsche Bank terug als waarmede het is weggestroomd en ziet deze instelling haar goudvoorraad, deels ten koste der speculatie overnacht toenemen. Er van af gezien, dat noch de schatkist, noch de volkshuishouding bij het succes der contra-partij baat vinden, zoo houdt het onbeheerscht karakter van spel en tegenspel de onaannemelijke mogelijkheid van een débâcle in: de kans dat Nederland van den gouden standaard wordt afgestooten.

De beveiliging van de munt tegen speculatie, de verzekeringsbehoefte van handel en industrie en, *last not least de bewegingsvrijheid der regeering* om, indien zij zulks geboden acht, de muntwaarde naar eigen inzicht en onbespied te kunnen wijzigen, vragen doelmatiger voorziening.¹⁾

¹⁾ Groote internationale firma's te Amsterdam gevestigd, beschikken *onder meer* over de mogelijkheid daar ter stede buitenlandsche effecten tegen guldens op te nemen en deze in het buitenland te verkoopen (d.w.z. den druk op den gulden te doen toenemen). Dat de Nederlandsche Bank — naar wij uit zeer goede bron vernamen —

Het eerste noodige is een deviezen-centrale, niet om het crediet-verkeer aan banden te leggen *maar, teneinde het zoo nodig — maar dan ook onverwijld — aan banden te kunnen leggen*. De eerste handelende functie dezer centrale ware het van staatswege ter hand nemen van de — op factuur te verantwoorden — binnenlandsche verzekering tegen valuta-risico, zoodat hiertoe geen deviezen-export benodigd zij.

Voorts worde tenslotte onoverzichtelijke samenwerking tusschen den gulden en de andere niet gelijkwaardige goud-valuta opgeheven. Nederland voere op monetair gebied zelfstandigheidspolitiek en besluite — zij het dan ook ter elfder ure — tot instelling van een egalisatie-fonds.¹⁾ De taak van dit fonds zal zijn het af- en deprecieeren van den gulden, door aankoop of aanbod op de wisselmarkt, binnen de door de regeering gewenschte grenzen te houden. Zodoende wordt het initiatief der speculatie de pas afgesneden en is de regeering het eerst en best ingelicht omtrent den werkelijken toestand der nationale munt.

Blijkt de gulden, ondanks de werkzaamheid van het egalisatie-fonds desniettemin duurzaam het gouduitvoerpunt te bereiken, zoo heeft de regeering het in haar hand den uitvoerprijs van het goud van den eenen dag op den anderen te verhoogen, hiermee geleidelijk voort te gaan en zodoende, zonder eenige inmenging van buiten af, de dan noodzakelijk geachte muntcorrectie trapsgewijs aan te brengen.

De leeningspolitiek der regeering.

De gevaarlijke toestand, die de intrinsieke zwakte onzer munt en de passieve techniek harer verdediging in het leven roept, wordt door de leeningspolitiek der laatste twee jaren verscherpt. Deze politiek, welke

er toe over is gegaan met de te Amsterdam gevestigde Deutsche firma's *Mendelsohn & Co., Pröhl en Gutmann* en *Albert de Barry & Co.*, een *gentleman-agreement* aan te gaan, volgens welke genoemde firma's zich bereid verklaren geen operaties tegen den gulden te ondernemen, bewijst, dat ook de regeering zich volkomen bewust is van het ontoereikend karakter harer voorzieningen.

De onlangs door den Minister van Justitie in de Tweede Kamer afgelegde verklaring, behelzende, dat de Nederlandsche Bank op de hoogte blijft dank zij de maandelijksche ontvangst van staten betreffende de credietverplaatsing, die door middel van het Nederlandsch Bankwezen plaats vindt, stelt dan ook allerminst gerust. Men krijgt den indruk, dat de waakzaamheid der regeering zich inderdaad tot deze volkomen ondoelmatige controle beperkt en zij derhalve niets van eventueele manoeuvres, als hierboven bedoeld, gewaar wordt.

¹⁾ De stichting van een zoodanig fonds zou ook thans geen bezwaar opleveren. De goedkoopste oplossing ware een pondencrediet op onderpand van een hoeveelheid *ear marked* goud der Nederlandsche Bank. Een zoodanig slapend crediet zou vermoedelijk tegen 1½% verkrijgbaar zijn, terwijl slechts over daadwerkelijk ingezette en derhalve opgenomen bedragen normale rente te betalen zou zijn.

de solidariteit van het goudblok en zodoende de veiligheid van den gulden zoekt te bevorderen, heeft zulke vreemde vormen aangenomen, dat men vreezen moet het tegengestelde doel te zien bereiken.

De in December 1934 aan België verstrekte *stabilisatieleening* van 100 miljoen gulden bleek vier maanden later een *devaluatie-leening* te zijn geweest. Een groot gedeelte van den voorraad opgenomen goud-guldens bleek na de ineenstorting van de belga nog voorhanden, de hierop behaalde boekwinst ad 332 miljoen werd toen naar de creditzijde der loopende begrooting overgeschreven.

Thans is men voornemens dit experiment met Frankrijk te herhalen, waarbij binnen een nog korter tijdsbestek hetzelfde negatief resultaat te verwachten is.

Hoe immers is de toestand?

Na de munt-devaluatie in 1926 heeft de Fransche regeering in stede van de geruimen tijd zeer gunstige handelsbalans en het telkens apprecieeren van den franc te benutten tot delging van een deel van den schuldenlast (althans van de vlottende schuld) er de voorkeur aan gegeven een grooten goudvoorraad aan te kweeken en voorwaardelijke credieten aan de staten der Kleine Entente en aan Oostenrijk te verschaffen. De omstandigheid, dat de goud-aankopen steeds op de gevoeligste markt, d.i. te Londen, plaats vonden en zulks geregeld wanneer Frankrijk de behoefte gevoelde de Britsche regeering van het gewicht zijner politieke argumenten te overtuigen, vormt een aanwijzing te over, dat Frankrijk de voordeelen zijner ver strekkende kapitaalsafschrijving aan politieke oogmerken heeft geofferd en naliet de oorzaak der devaluatie, den abnormaal geworden druk van de staatshuishouding op de volkshuishouding, op te heffen. Het gevolg is geweest, dat de nieuwe Fransche franc reeds negen jaren na de devaluatie, in Mei 1935, opnieuw in gevaar kwam te verkeer.

In het jaar, dat achter ons ligt is de Fransche regeering, dank zij Britschen en Amerikaanschen steun, erin geslaagd dit gevaar in toom te houden; desondanks ziet men het thans opnieuw acuut worden. *Kan een Nederlandsche leening van 100 miljoen gulden te dien aanzien verbetering brengen?* Deze vraag moet ontkennend beantwoord worden. Na de herbezetting van het Rijnland heeft Frankrijk ten behoeve van nieuwe militaire uitgaven zijn vlottende schuld en hiermede de oorzaak van den druk op den franc, met zes milliard verhoogd; de Nederlandsche leening zal dezen druk nog met een fractie doen toenemen, maar tevens de Fransche regeering een groote manoeuvre-faciliteit verschaffen, waaraan voor iedere regeering in een overgangstijd veel gelegen is. Het is voor deze onmisbare faciliteit, niet voor de handhaving van het goudblok, dat de Fransche regeering tot politiek-economische offers bereid zal blijken.

Aan de hand van het bovenstaande wagen wij ons aan de voorspelling dat, evenzeer als zulks met betrekking tot België het geval geweest is, Nederland door deze leening het devaluatie-proces in Frankrijk zal vergemakkelijken, met dit onderscheid echter, dat ditmaal de gulden meege-sleept zal worden.

Wat doet ons zulks duchten?

De val van den Franschen franc zal, gegeven de hierboven beschreven positie van den gulden, voor onze munt *so wie so* een uiterste beproeving beteekenen. Onder deze omstandigheden beteekent een leening van 100 miljoen gulden een zeer bepaalde verzwakking, daar zelfs, indien hierbij voor een groot gedeelte buitenlandsch kapitaal betrokken zal worden, de schatkistbons aan de Nederlandsche Bank herdisconteerbaar zullen zijn. De aanspraken op Nederlandsch crediet zullen zich echter nog verder uitstrekken. Het leeningsplan aan Frankrijk is n.l. verbonden aan een hernieuwde conversie der in Dec. 1934 zoozeer ten onrechte aan België verstrekte leening.

Bij de eerste conversie voor den vervalttermijn van 1 Dec. 1935 werd de rentevoet van laatstgenoemd crediet van 4 % op $3\frac{1}{8}$ % teruggebracht. Thans bestaat het voornemen deze rente nogmaals tot $2\frac{1}{2}$ % te verminderen. *Waarom wordt met een zoo opvallend lage rente genoegen genomen?* Reeds bij de eerste conversie kwam feitelijk een nieuwe leening tot stand, waarbij de Nederlandsche deelneming aanmerkelijk verminderd werd. Dit nieuwe crediet werd goeddeels verkregen door mobilisatie van goud, dat zich sedert 1931 in toenemende mate in particulier bezit heeft opgehoopt. Bezitters van dit rentelooze goud waren gaarne genegen met lage rente genoegen te nemen, mits de goudwaardigheid van de leening, waarvoor zij het onderpand verschaften, volkomen verzekerd zou zijn. Indien thans opnieuw met een renteverlaging genoegen wordt genomen, zoo kan men aannemen, dat een nog volstrechter waarborg der goudwaardigheid hiertegenover staat.

Zal Nederland hiertoe zijn medewerking verleen?

In Dec. 1935 weigerde de heer Trip de Belgische schatkistbons dezer zelfde leening (eerste vorm) langer dan zes maanden door de Ned. Bank te doen herdisconteerden. Thans verneemt men, dat België voor het onafgeloste deel (85 miljoen gulden) nieuwe schatkistbons met een omlooptijd van drie jaren zal emitteeren, die in Nederland *a pari* zouden worden uitgegeven.¹⁾ Zulks impliceert, dat de Ned. Bank thans wèl bereid zou

¹⁾ België loste vóór de eerste prolongeering van de oorspronkelijke leening ad 100 miljoen gulden 15 miljoen gulden af. Dezer dagen vond opnieuw een aflossing op de z.g. Congo-tranche plaats, ad 5 miljoen gulden.

Het wil ons voorkomen, dat deze laatste prestatie als een aanmoedigend gebaar, met het oog op de verlangde nieuwe prolongeering, beschouwd moet worden.

worden gevonden deze stukken te beleenen. Ongetwijfeld zal deze buitengewone faciliteit het overgrootste deel der emissie naar Nederland trekken; hierdoor ontstaat echter tevens een opvraagbaarheid van Nederlandsch crediet, die de positie van den gulden navenant zal verzwakken.

De zooeven besproken positie van den Franschen franc en de ervaring in 1935 met de steunleening aan België in aanmerking nemende, schijnt in het huidig tijdsverband deze overdracht van Nederlandschen weerstand een gewaagd avontuur. Het wordt een onverantwoordelijk avontuur, wanneer men zich rekenschap geeft, dat wederom de heer Mannheimer de inspireur van al deze dingen is.

Indien bij vorige door hem gefinancierde leeningen een, zij het dan ook magere mogelijkheid tot deelneming voor het Nederlandsch bankwezen overbleef, ditmaal handelt Mannheimer, met uitsluiting van alle anderen, als **financieel gevolmachtigde der regeering**: een vertrouwenspost, die hem alleen, wat de voorgenomen leening aan Frankrijk betreft, een provisie van meer dan 3 miljoen gulden in handen zou spelen.¹⁾ Afgezien van de nuttigheid der beoogde leening behoorden ook de kantoren der hiertoe in aanmerking komende *Nederlandsche* banken voor inschrijving op deze leening open te staan. Nu is het niet mogelijk om na te gaan in hoeverre in dit zoozeer *abnormale geval* van normale inschrijving sprake kan zijn, — **gegeven Mannheimer's antecedenten en invloed verwekt echter het monopoliseeren door Mendelsohn & Co. der gansche reusachtige provisie de ernstigste bedenking.**²⁾

* * *

Nederland verzwakt zijn weerstand, teneinde Mannheimer de grondstof voor zijn goudkunst te bezorgen, een kunst, die het front van den gulden naar Parijs verlegt en ons een veiligheid schenken moge, die binnen deze grenzen niet te verkrijgen schijnt.

Een vertrouwenspost.....!

In Mei 1935 werd in het Fransche parlement Mannheimer van gezag-

¹⁾ Indien de groote Nederlandsche banken, die weleer buitenlandsche leeningen ten onzent plachten te plaatsen, in een landelijke *service* voorzien, waarbij 2000 employé's en meer betrokken zijn, bij *Mendelsohn & Co.* is niets van dien aard te bespeuren. **DEZE FIRMA IS GEEN BANK IN DEN EIGENLIJKEN ZIN VAN HET WOORD, ZIJ IS LOUTER DE AMSTERDAMSCH OPERATIE-BASIS VAN DEN HEER MANNHEIMER, BEWERKTUIGD MET EEN STAF VAN CIRCA DERTIG MAN.** Vandaar dat men bij binnenlandsche transacties steeds twee normaal geoutilleerde banken, de *Ned. Handel Mij. en Pierson & Co.*, bijstand ziet verleenen, terwijl zoo noodig de *Banque de Paris et des Pays Bas* bijspringt.

²⁾ In dit verband zij herinnerd aan de zeer hooge commissies door Mannheimer, in opdracht der Duitsche regeering, in 1926 aan Nederlanders uitgekeerd, ter gelegenheid van de prolongeering van het Nederlandsch crediet aan Duitschland.

hebbende zijde beschuldigd de belga, die hij in opdracht van Nederland voorgaf te steunen, in den rug te hebben aangevallen. Dezer dagen is in België het verslag verschenen der parlementaire commissie, belast met het onderzoek naar het verloop dezer devaluatie. Hieruit blijkt, dat in de critieke Maartdagen te Brussel voor buitenlandsche rekening meer dan een milliard Fransche francs werden aangekocht. In diezelfde critieke dagen had Mannheimer zijn hoofdkwartier te Brussel opgeslagen, waar hij geregeld in het Palace Hotel signaleerd werd.¹⁾

Aanwijzingen, die waarschuwen!

Destijds waren de schroefjes met zoo bekwame hand aangedraaid, dat degenen, die hun geld voor de Nederlandsche devaluatie-leening aan België beschikbaar stelden, na de *Krach* geen centime verloren. En bij de thans voorgenomen conversie van deze leening zullen dezelfde bekwame handen, dank zij nieuwe waarborgen der Nederlandsche Bank, deze zekerheid nogmaals versterken. De belangen van inschrijvers op quasi-steunleeningen staan derhalve geenszins aan Mannheimer's speculatieve bewegingsvrijheid in den weg.

Tegelijkertijd met voornoemde conversie wordt thans weer een quasi-steunleening aan Frankrijk op touw gezet, die in werkelijkheid evenzeer een devaluatie-leening zal blijken.²⁾ Dezelfde bekwame handen draaien de schroefjes aan en ook hierin toont zich de Nederlandsche Bank tot hulp bereid.

Cave canem!

De Nederlandsche regeering heeft de naturalisatie van een beroeps-speculant tot reden van staat verheven. Bij de verdediging van den gulden aanvaardt zij niet slechts diens raadslag, doch volgt zijn initiatief. Moge dit staatsgevaarlijk avontuur nog tijdig een eind nemen!

Amsterdam, 18 Mei 1936.

¹⁾ Uit bedoeld rapport blijkt, dat de belga aan aanvallen uit Parijs, Londen, Amsterdam en Zürich heeft bloot gestaan. De hoofdaanval werd vanuit Parijs, vaste burcht van het goudblok, opgezet. Gaarne zou men vernemen of het *Crédit Lyonnais*, de *Neufville & Cie.* en de *Banque de Paris et des Pays Bas*, door wier bemiddeling Mannheimer ginds, pleegt te werken, hierbij betrokken zijn geweest.

Aangenomen mag worden, dat de Nederlandsche regeering, na het zoo opvallend *échec* der steunleening aan België, hieromtrent, op **serieuze wijze**, inlichtingen heeft ingewonnen.

²⁾ Aan den vóóravond der verkiezingen werd ons te Parijs van gezaghebbende zijde medegedeeld, dat een der voorwaarden voor de samenwerking der communisten met het Volksfront bestond in het verstrekken van een bewapeningsleening aan Rusland.

BIJLAGE I

DE TECHNISCHE ROL VAN HET RUILMIDDEL

De directe en indirecte verplichtingen, voortgevloeid uit den oorlog (oorlogssleeningen, pensioenen, kosten van sociale voorzieningen), hebben in de West-Europeesche staten een stijging der vaste lasten in het leven geroepen — een stijging, welke de eind 1929 ingetreden economische crisis door tariefverhoogingen en werklozenondersteuning aanmerkelijk zou doen toenemen. Deze stijging der vaste lasten veroorzaakte een vermindering van de koopkracht van het binnenlandsch ruilmiddel, een proces waarvan het verloop zich in Nederland als volgt heeft ontwikkeld:

Sinds 1914 zijn de kosten van het levensonderhoud hier te lande van 100 tot 130 opgelopen. In ditzelfde tijdvak is, volgens het gemiddelde der goederen-indexen, de koopkracht van den gulden op de internationale markt *verdubbeld*. In werkelijkheid is derhalve de verhouding van groothandelsprijzen en levensonderhoudskosten (aannemende dat deze in 1914 normaal was) van 100 tot 2×130 , dus tot 260 gestegen.

Wanneer wij de ontwikkeling van dezen toestand onder cijfers brengen zoo vertoont bovenbedoelde spanning de volgende curve:

Verhouding wereld-groothandelsprijzen tot Nederlandsche levensonderhoudskosten sedert 1914:

1914—100 tot 100; 1920—290 tot 220

1925—155 „ 180; 1929—140 „ 170

1930—110 „ 160; 1935— 50 „ 130

Percentsgewijs uitgedrukt heeft derhalve bedoelde koopkracht van den binnenlandschen gulden zich ten opzichte van den internationalen gulden op de wereldgoederenmarkt als volgt bewogen:

1914—100 %; 1920—132 %; 1925—86 %

1929— 82 %; 1930— 68 %; 1935—38 % ¹⁾

Zooals gezegd heeft dit verschijnsel van toenemende spanning tusschen internationale groothandelsprijzen en nationale levensonderhoudskosten zich in alle landen op overeenkomstig sociaal niveau voorgedaan. Indien wij Engeland als vergelijkingsland aannemen (de tot 1931 in gelijken zin georiënteerde handelspolitiek geeft hiertoe aanleiding), zoo blijken de Britsche en Nederlandsche curven een nagenoeg overeenstemmend verloop te hebben gehad, met dit onderscheid dat de overweldigende vaste last der *war-loan* Engeland aanvankelijk in het nadeel plaatst. In 1931 echter ziet men een scherpe afwijking intreden.

¹⁾ De afwijking in 1920 is toe te schrijven aan de devalueering van de munt gedurende den oorlog en aan het in omloop raken van oorlogswinsten.

De voor den verbruiker voordeelige conjunctuur in 1929 vindt haar oorzaak in het zichzelf voorbijstreven van het economisch herstel door crediet-inflatie.

Wat is hiervan de oorzaak geweest?

In 1928 begon de prijs van het goud scherp omhoog te loopen, hetgeen in de staten met gouden muntstandaard het surplus der vaste lasten in den kostprijs van het levensonderhoud automatisch deed toenemen. De spanning tusschen dezen kosten-index en de prijzen van den wereldgroothandel werd nog vergroot door de intredende prijsdaling der basisproducten — een verschijnsel dat aan de goud-hausse nog meer reliëf gaf, doch andere oorzaken had en als een afzonderlijke *beweging* beschouwd dient te worden.

Engeland dat, om bovenvermelde redenen, in tegenstelling met Nederland na den oorlog (ook in de periode der crediet-inflatie 1925—1929) geen eigenlijk herstel gekend had, ondervond van deze nieuwe crisis het eerst den terugslag. De Britsche regeering heeft hierop in 1931 gereageerd, door de bestaande devaluatie van de koopkracht van het binnenlandsch pond geleidelijk om te zetten in een zichtbare correctie van de storende goudwaarde. Het gevolg is geweest dat, terwijl in Nederland de koopkracht van het binnenlandsch ruilmiddel ten opzichte van den internationalen gulden verder doorzakte tot $38\frac{1}{2}\%$, voor den Britschen verbruiker daarentegen de koopkracht van het binnenlandsch pond zich tegenover de internationale groothandelsprijzen gedeeltelijk herstelde en om de 60 % bleef heen schommelen.¹⁾

¹⁾ Ten onrechte wordt veelal gemeend, dat de Britsche devaluatie een eenigermate toevallig verloop heeft gehad en dat het zoogenaamd equalisatie-fonds louter relatief-stabiliseerend zou zijn opgetreden.

In April 1932 heeft Keynes een en ander meegedeeld dat ons in staat stelt den werkelijken gang van zaken te reconstrueeren. De Britsche bankiers wenschten in 1931 een pond ad 80 % goudwaarde; de industrie daarentegen achtte, ter verkrijging van een normale spanning tusschen wereldgroothandelsprijzen en levensonderhoudskosten, een devaluatie van 40 à 50 % noodzakelijk.

De regeering heeft toen een compromis willen aangaan door een index-pond ad $\pm 80\%$ goudwaarde in te stellen en de industrie met invoerrechten tegemoet te komen. Deze opzet werd aanstonds verstoord door het terstond dalen van de prijzen der wereldbasis-goederen, welke daling het index-pond meesleepte.

Een soortgelijk proces zou zich in Amerika afspelen en men neemt aan dat begin 1934 tusschen Engeland en de Vereenigde Staten een ongeschreven overeenkomst tot stand kwam, om eene onderlinge pariteit, schommelend om $\pm 59\%$ der goudwaarde, te handhaven.

Dientengevolge kwam het index-pond indirect op goud-grondslag te staan.

Sinds eenige maanden echter zijn, door verschillende omstandigheden, de wereldgoederenprijzen gaan stijgen, terwijl, onafhankelijk hiervan, de goudprijs een lichte neiging tot dalen vertoont. Der Britsche regeering is zulks uiteraard welkom geweest, daar de indirecte herkoppeling van het pond aan het goud, thans, door het stijgen van den index, de spanning tusschen wereldgroothandel en levensonderhoudskosten verder doet afnemen.

Het hiertusschen gelegen onderscheid van $21\frac{1}{2}$ % geeft de meerdere devaluatie aan die in Nederland de binnenlandsche gulden, als gevolg van het handhaven van den internationalen gulden op goudpeil, ondergaan heeft.

Men dient zich intusschen rekenschap te geven dat voornoemde berekening, die bedoelde extra-devaluatie op $21\frac{1}{2}$ % brengt, den ingetreden toestand flatteert. De thans *maximaal* geworden spanning tusschen internationale groothandelsprijzen en nationale levensonderhoudskosten, doet het binnenlandsch verbruiksvermogen, *mede ten aanzien van het buitenland*, afnemen, hetgeen uiteraard een ongunstigen terugslag op den reeds zoozeer bemoeilijkten export uitoefent.¹⁾

Deze in het algemeen beeld integreerende factoren, waaronder ook de in de vorige paragraaf behandelde ontwrichting der binnenlandsche crediet-verhoudingen een werkzaam aandeel heeft, hebben hier te lande een algemeene omzet-verlamming veroorzaakt. De regeering is dientengevolge genoodzaakt geweest tot een steeds verder gaande ondersteuning van de basis-bedrijven, teneinde de landelijke economie voor algeheele instorting te behoeden.

De kosten van dezen steun, ad circa 220 millioen 's jaars, dienden op den verbruiker verhaald te worden. Daar echter de dientengevolge ingestelde accijnzen uitsluitend op den gulden kwamen te drukken, bestemd voor den aankoop van eerste levensbehoeften, zoo ligt het voor de hand dat het ruilmiddel der minvermogenden, wier budget nagenoeg geheel door voorziening in deze behoeften in beslag wordt genomen, een aanmerkelijk sterker devaluatie heeft ondergaan. Een schatting, op grond van het totaalbedrag der accijnzen, zou geen juiste uitkomst geven, daar verschillende, o.a. administratieve factoren, bij gebrek aan officieele gegevens, niet in rekening kunnen worden gebracht. Zoo men echter als uitgangspunt neemt de basis-artikelen, zoo kan een schatting van 40 % devaluatie van den gulden, besteed voor eerste levensbehoeften, laag worden geacht.

¹⁾ In 1934 deed zich dientengevolge het merkwaardig verschijnsel voor dat de invoer van verschillende artikelen aanmerkelijk beneden het toegestane contingent bleef.

BIJLAGE II.

Staat van de emissies van Deutsche waarden in Nederland gedaan in het tijdvak 1925—1931 onder het patronaat der bankcongsie *Mendelsohn & Co.*, *Ned. Handel Mij.* en *Pierson & Co.* ¹⁾

Indien men uitgelote en tegen lagen koers door Duitschland opgekochte stukken buiten rekening laat, zoo bedraagt thans het verlies door Nederland aan deze emissies geleden circa 111 millioen gulden, afgezien van een suppletoir verlies van circa 54 millioen gulden, tengevolge van de devaluatie der in dollars en ponden genoteerde emissies.

Datum van Uitgifte	Nominaal Bedrag	Aard der Leening	Naam van het Fonds	Koers van Uitgifte
3 Febr. 1925	\$ 1.000.000	7% obl.	Aug. Thyssen Hütte Gewerkschaft	98 %
16 „ 1925	„ 750.000	7% „	Siemens & Halske	99 $\frac{1}{4}$ %
2 Juni 1925	„ 750.000	7% „	idem	96 $\frac{1}{4}$ %
	Beperkt bedrag	8% „	Bayersche Vereinsbank	86 %
29 Sept. 1925	\$ 1.500.000	7% „	10j. Staat Bremen	94 $\frac{1}{2}$ %
24 Nov. 1925	Zw. Frs. 8.000.000	7% „	Berl. Stadt El. Werke	91 $\frac{1}{4}$ %
3 Dec. 1925	\$ 1.200.000	7% „	Frankfurt a/Main	93 $\frac{3}{4}$ -95
18 Dec. 1925	„ 1.000.000	7% „	Gute Hoffnungshütte	91 $\frac{1}{2}$ %
5 Febr. 1926	„ 3.500.000	7% „	Rhein-Elbe Union	94 %
1 Mrt. 1926	„ 1.500.000	7% „	Vergde Deutsche Stedenlng.	95 $\frac{1}{4}$ %
30 April 1926	f 3.500.000	7% „	Carl Zeiss-Stichting	94 %
11 Mei 1926	„ 5.800.000	7% „	Prov. Bank der Rijn-provincie	97 $\frac{1}{2}$ %
13 Juli 1926	\$ 2.000.000	6 $\frac{1}{2}$ % „	A.G. Sächsische Werke	91 $\frac{1}{2}$ %
7 Sept. 1926	„ 800.000	7% „	Vergde Duitsche Stedenlng.	98 $\frac{3}{4}$ %
21 Sept. 1926	„ 2.500.000	6 $\frac{1}{2}$ % „	Pruisen	95 $\frac{1}{2}$ %
21 Dec. 1926	„ 2.000.000	6 $\frac{1}{2}$ % „	Berl. Stadt. El. Werke A.G.	98 $\frac{1}{4}$ %
18 Jan. 1927	f 3.000.000	7% „	Ruhrverband	100 $\frac{1}{4}$ %

¹⁾ Bij de genoemde 52 emissies heeft *Mendelsohn & Co.* de leiding gehad. In respectievelijk 8 en 2 gevallen namen de *Ned. Handel Mij.* en *Pierson & Co.* niet aan de emissie deel.

Datum van Uitgifte	Nominaal Bedrag	Aard der Leening	Naam van het Fonds	Koers van Uitgifte
4 Febr. 1927	R.M. 15.000.000	7 % obl.	Friedr. Krupp A.G.	93½ %
16 Mrt. 1927	\$ 1.250.000	6% notes	Bank der Ostpreussischen Landschaft	99¾ %
24 Mei 1927	f 10.000.000	6½% obl.	Gew. Carl Alexander	97½ %
24 Juni 1927	„ 7.000.000	6½% „	Gew. Carolus Magnus	96½ %
5 Juli 1927	£ 380.000	6½% „	Vrije Stad Danzig	98 %
15 Juli 1927	f 6.000.000	6% „	Ruhrverband	95½ %
3 Aug. 1927	\$ 4.750.000	6½% „ Sie A	Vereinigste Stahlwerke A.G.	98½ %
4 Aug. 1927	„ 1.500.000	6½% obl.	Havenbestuur van Danzig	90 %
18 Aug. 1927	„ 1.000.000	6½% „ Sie C	Vergte Stahlwerke A.G.	97½ %
25 Aug. 1927	G.M. 3.000.000	6½% pandbr.	Bayerische Hypotheken und Wechselb.	95¾ %
25 Aug. 1927	G.M. 3.000.000	6½% pandbr.	Bayerische Vereinsbank	95¾ %
21 Sept. 1927	\$ 3.000.000	6% notes	Deutsche Bank	99½ %
20 Oct. 1927	„ 4.300.000	6% obl.	Pruisen	96½ %
14 Febr. 1928	G.M. 4.000.000	7% pandbr.	Württembergische Wohnungscreditanstalt	96¼ %
2 Mrt. 1928	G.M. 3.000.000	7% obl.	Frankfurter Hypotheekbank	96½ %
6 Mrt. 1928	\$ 1.500.000	6% „	Rijn-Ruhr Waterschappen	93 %
8 Mrt. 1928	G.M. 3.500.000	7% „	Bayerische Hyp. und Wechselbank	96½ %
14 Mrt. 1928	\$ 3.750.000	6% verz. notes	Gelsenkirchener Bergwerks A.G.	96¾ %
15 Mrt. 1928	G.M. 5.000.000	7% pandbr.	Deutsche Hypothekenbank	96½ %
16 Mei 1928	\$ 1.000.000	6% obl. A.	Ruhrchemie A.G.	91¾ %

Datum van Uitgifte	Nominaal Bedrag	Aard der Leening	Naam van het Fonds	Koers van Uitgifte
19 Juni 1928	\$ 1.500.000	6½% obl.	Geconsolideerde Landbouwleening van Deutsche Provinciale en Gemeentelijke Banken	97 %
28 Juni 1928	G.M. 3.000.000	7% ..	Frankfurter Hypotheekbank	96½ %
21 Sept. 1928	R.M. 2.750.000	7% ..	idem	96½ %
9 Oct. 1928	\$ 2.500.000	6% ..	Rheinisch-Westfälisches Elektrizitätswerk	94 %
26 Nov. 1928	£ 200.000	6% ..	Preussische Elektrizitätz A.G.	93½ %
7 Dec. 1928	\$ 1.500.000	6½% ..	Ruhr gas A.G.	94 %
8 Jan. 1929	„ 750.000	6½% ..	Ruhrwohnungsbau	92 %
8 Febr. 1929	G.M. 2.900.000	7% ..	Frankfurter Hypotheekbank	96½ %
12 Febr. 1929	Zw.Frs. 8.000.000	6½% ..	Schluchseewerke A.G.	93½ %
27 Febr. 1929	\$ 1.500.000	6½% ..	Berl. Städtische El. Werke	93½ %
10 Febr. 1930	„ 2.000.000	6% winstd. obl.	Siemens & Halske	236 %
2 April 1930	„ 2.000.000	6% obl.	Rheinisch-Westfälisches Elektrizitätswerk	93¼ %
9 April 1930	G.M. 8.000.000	8% pandbr.	Preussische Landesrentenbank	96 %
9 Mei 1930	f 7.000.000	6% obl.	Neckar A.G.	90½ %
29 April 1931	Zw.Frs. 5.000.000	6½% ..	Württemberg	92½ %
19 Mei 1931	R.M. 7.000.000	aand. A	Berliner Kraft- und Licht A.G.	108¾ %

VERSCHEENEN:

Opzegging van Vertrouwen

**Analyse der onafwendbare
mislukking van het gevoerd
crisisbeleid**

Deze 62 pagina's omvattende nota
is een publicatie van den Raad van
Bestuur der Nationale Unie en wordt
toegezonden tegen overmaking van
50 cts. op gironummer 213596 van
Jhr. R. Groeninx van Zoelen

